

“Ёне сума пёлмен хёре качча илмессё”

Чăваш Республикнче 128 наци җынни тата 8 этнос уш-
канё пурăнат. Вёсен йышёнче Шупашкара пёлў пухма кил-
нисем пур. И.Я.Яковлев ячёллө Чăваш патшалăх педагогика
университетёнче Тува Республикнчи яш-хёр те вёренет.
Вёсенчен пёринпе – Аялга Биче-оолпа – паллашма тўр
килчө.

Хёрён Аялга ячө тувин чёлхинчен кусарсан «кёвё» тенине
пёлтерет. Оол аффикса ытларах чухне арсын ячө тата хуша-
мат хысҗан лартасҗө. Историпе филологи факультетне суй-
ланә хёр халё таваттамёш курсра вёренет. Вål Тува Рес-
публикнчи Мугур-Аксы салинчен. Ана юнашар юхакан шыв
ячөпе панә.

– Пирён сала питё пысак,
анчах җанталак сивё танаран,
вырәнө сартлă пулнăран кунта
пурăнакансенчен нихашён те пах-
ча сук. Җулталакан чи ашă уйа-
хёне те – утăра – юр сума
пултарать, җапах хашё-пёри по-
мидор ўстерме асталăх ситерет.
Җуртсене ытларах йывăҗран хă-
партасҗө, кирпечрен сайра хутра
сөҗ. Хамăr тавансенех юрта пур,
ана җампа витесҗө. Сивё җанта-
лакра юртăна сўтсе ашă пўртсене

– кыштагсене – куҗасҗө. Ытларах
вильах-чёрлөх ёрчетсе пурăнат-
пър. Пирён, сăмахран, пилёк ёне,
пърусем пур. Вёренме киличчен
эпё иккёшне саваттам, аппа –
ыттисене. Тувара Чăваш Енре тёл
пулман чөр чун – як – пур. Вål
ёне евёр, ана савасҗө те. Сартлă
сивё вырәнсенче пурәннăран унăн
җамё питё вăрам. Җаван пекех
пирён тăрăхра палан, икё кур-
пунлă тёве пур, – каласа пачё
студентка.

**Юрий Степанов: “Урама
тухсан җынсем ман җине
урăхла пăхассан туйăнатчө”.**

⇒ 3 стр.

**Арсын саккунсър арăмне
вёлерсе пытарнă та
ентешёсене: “Вål Мускава
ёҗлеме кайрё-ха”, – тенё.**

⇒ 4 стр.

**“СССР халăх артистки
Вера Кузьмина – чăваисене
турă панă парне”.**

⇒ 5 стр.

**Чăваш Ен җыннисем
ВИЧ-инфекције ытларах чухне
аякран – Мускав хулипе
облаҗёнчен – җаклатса килесҗө.**

⇒ 6 стр.

2 ➔

**“Упайшка юттисемне вырән
айшйтса тăрансан киле
таврăнасса шанаттам”.**

⇒ 8 стр.

**Поцелуев, Салымов,
Пихторинский... Аҗстан
тупайнă ку хушаматсем?**

⇒ 8-9 стр.

**Максимилиан Севастьянов
никам хушмасăрах вулама
вёреннө... 3 җулта.**

⇒ 11 стр.

**Хаклă
вулакансем!
“Ҙамрәксен
хаҗатне”
2014 җулән
I җурринче
илсе тамашкән
“Раҗсей почтин”
мён пур уйрăмёнче
җырăнтараҗсө.
Хакё – 267,30 тенкө,
“Чăваш пичечён”
киоскёсенче –
тата йўнөрех.
Васкър!
“Ҙамрәксен
хаҗачёпе” яланах
туслă пулар!**

“Җапла пултәр!” – пёрремёш

Телекуавра ток-шоу йышланчё. Пёрремёш каналпа Андрей Малахов ертсе пыракан «Пусть говорят» йышине халәх уйрамах кәмәлләт. Ку проектсенче пурнаҗри сивёч ыйтусене сүтсе явасҗё, халәх хумхантаракан пулмәсене тишкерёҗё. Чәвашән та каламалли шухаш чылай. Аңа хумхантаракан ыйтусене Чәваш наци телекуравән «Җапла пултәр!» ток-шоура хускатаҗё. Чүк уйәхән 21-мёшәнче Пётём тәнчери телекурав кунёпе пёрлех чәвашсен җак кәларәмё эфирта тухма пусланәранпа җулталәк җитрө.

«Җапла пултәр!» проект авторё – Татьяна Ильина. Программа пёр сехете тәҗәләр. Ертсе пыракансем – Татьяна Ильина Геннадий Максимов – вәл е ку темәпа киләшүллән үкерёве республикари паллә җынсене чёнеҗё. Паянхи кунччен эфирта тухна кәларәмсенче төрлө ыйту җөклөрөҗ. ЧР наци политикин концепцийё, чәваш халәх пурнаҗсәнче чөлхепе йәла-йөрке еплерех ыраң йышәнни, Шупашкар хули йөркеләннөрөнне – 550 җул тата Чәваш автономии облаҗне туса хунаранпа 100 җул җитнө май мөн-мөн тавасси, чәваш театрё халәх вай-хаваче-и е вайә җөҗ-и, чәваш литератури тата ытти ыйту тавра каласрөҗ, малашләр төллө-

вёсене паләтрөҗ вёсәнче. Кәларәма ертсе пыракансем – чәваш халәхөҗөн тәрәшакан аңла тавра курәмлә җынсем. Татьяна Ильина – РФ Журналистсен союзән членё, Җемен Элкер ячәллө преми лауреачё. Вәл Чәваш патшаләх телерадиокомпанийәнче, «Химпром» АУО генеральнай директорән пулашу-синче, пресс-служба ертүсинче, республикан патшаләх влаҗсән органёсенче, «Атәл-Волга» ИҖ директорән-төп редакторән җумёненче өҗленё. Халё вәл – Чәваш наци конгресән өҗтәвком председателё. Геннадий Максимов – ЧР культуран тава тивёҗлө өҗсчөнө, Җемен Элкер ячәллө преми

лауреачё. Массәллә информаци хатёрсенче 1979 җултанпа: Комсомольски районәнчи «Октябрь ялавё» хаҗат радиоорганизаторё, корреспондент, Чәваш телекуравән ачасемпе җамраксен передачисен пайән ертүҗи, «Хресчен сасси» хаҗатән төп редактор җумё, «Җамраксен хаҗачён» редакторё... 1994 җултанпа – «Хыпар» Издательство җурчөн директорән-төп редакторән җумё. «Сталин грамоти», «Җөрөллө хура кушак», «Танец в ночи» кёнекесен авторё. Ёҗри җитәнүсемшөн аңа «ЧР умёнчи тава тивёҗлө өҗсемшөн» орден медалёпе чысланә. Каласа хаварам: иртнө өмөрөн 80-мёш җулёсен вёҗсәнче, 90-

мёш җулёсен пусламәшөнче Татьяна Ильина Геннадий Максимов, иккёшө те Каҗал тәрәхөнче җуралса үснөскерсем, Чәваш патшаләх телекуравәнче пёр сехетлөх ИПК /информацие публицистика кәларәмё/ түрө эфирта ертсе пынә. Апла тәк – җамракләхне тепёр хут тавранни, Чәваш наци телекуравәнче «Җапла пултәр!» ток-шоу каләплама тытәнни хәйне өвөрлө те пархатарлә пулам. Кәҗәкли тата ака мөн – өлөк ИПК чи лайәх передачәсен йышөнчөҗө, халё «Җапла пултәр!» рейтингра пёрремёш.

«Җапла пултәр!» чәваш халәхөҗөн – питё кирлө телекәларәм, җавәнпа вәл малашне те кулленхи җивёч ыйтусене хускатәр, вёсене уҗамлатма, пурнаҗсала пулаштар.

Алена ТИМКОВА.
Владимир ФИЛИПОВ
сән үкерчөкөсем.

КАҢАКЛА!

“Ёне сума пёлмен хёре качча илмөҗсө”

/Вёҗө. Пусламәшө 1-мөш стр./

Аялга ашшө Сары-оол өмөр тәршөпөх тухтәрта өҗленө, халё – тивёҗлө канура. Амәшө Зинаида та җав өҗрөх тәрәшнә. Шел те, вәл җөре вәхәтсәр көнө. Пиччөшө Аидын стоматологи колледжне, аппашөсем Алдынайпа Аяна педагогика университетне пётөрнө, Тувара пурнаҗсөҗ.

– Эпө кунта киличчен Чәваш Ен пурри пирки пёлмен те. Хамән республикаран аякка кайса вөрөнне өмөтленнөпөх ятарлә шула җул тытрәм, унта ытти хуларан йыхравсем килнөҗө. Җав шултан төллөсе янипе И.Я.Яковлев ячәллө ЧПУна вөрөнне кётөм. ыраҗ чөлхипе литератури тата культурологи өнөпе вөрөнөтөп. Тувара улттән килтөмөр, анчах кунти җанталәка чатаймәсәр иккөшө каялла кайрөҗ. Шупашкарти сывләш нүрө, Тувара вара – типө. Эпө те җанталәка виҗө җул хәнәхрәм. Пусламәш курссенче вөрөннө вәхәтра хөллөхи тата җуллахи каникулсене таван тәрәха җул тытаттам, халё җөртме уйәхөнче җөҗ киле кайса канатәп. Унта җитес тесен манән җул җинче 5 таләк пулмалла: Шупашкартан – Мускава, унтан вара Абакана, кайран Кызыла каймалла. Унтан тин таван салана җитсө үкме пулат. Чәваш Енре мана питө килөшет, анчах тавансем аякка пулнипе кичем. Юрать, университетра занятисем вёҗсенсен каҗалапа волейболла ылаяма җүретөп. Май пулсан эпө алла илнө специалноҗпа өҗлеме кунтах олап, мөншөн тесен Шупашкара питө килөшөртөм. Кунти өҗ укҗи те Туварипе пёр пөкөх: ватамран 15 пин тенкө, – пөлтөрчө Аялга.

Тува халәхөн йәли ыраҗсенчен ытлах уйрәлса тәмасть иккен, анчах качча каякан

хөрөн туйра наци тумне тәхәнмалла, уяв сөтелөсене урамра хатөрлөҗсө. Каччән хөр илес умөн каласма каймалла. Така пусмалла та чи тутлә пайөсене ашшө-амәшнө парне-лемелле, юлнә татәкөсене – ытти таванне. Хөрөн качча кайиччен өне сума вөрөнмелле. Аслисен пөрлөштөресине хирөҗ марри пирки уҗҗән пөлтөрмелле. Аялган пиччөшөн хөр илме питө аякка – Тувари чи инҗетри района Монпун-тайгана – кайма тивнө.

– Пичче хөр каласма така пусса кайрө, эфир те юлмарәмә, җөмйөпөх җул тытрәмәр унта. Инкен ашшөпе амәшө аңа качча пама хирөҗ пулмарөҗ. Халё вөсен икө ача, – каласа кәтартрө студентка. – Пётөмөшлө илсен, пирөн патра тусемпе пуш хир җөҗ. Җамраксем җуллахи вәхәтра стадиона пухәнса төрлө меропряти ирттөресөҗ. Волейбол турнирө, наци көрөшөвө – хүрөш – йөркөлөҗсө, төрлөсө илемлетнө тум, эрөшлө пушмак – шудак – тәхәнса әмәртаҗсө. Спорт вәййисем хыҗҗән хаваслә концерт пулат. Чи паллә юрәҗсем пирөн – Конгарол, Буен Сеткил, Белла. Наци уйрәмләхө – пыр юрлавө, хоомей, пурри. Чылай юрәҗ игил /моринхур/ музыка инструменчөпе уҗә курать. Ташә кәҗөсөнче те хамәрән юрәсене янәрәттаратпәр эфир. Пирөн тәрәхра төплөнисем буддизм, ламаизм төнөсене пәхәнаҗсө. Уйәх календарөпе килөшүллән кашни җулах пёр кун – шага – Җөнө җула уявлатпәр. Вәл нарәс е пуш уйәхөнче пулат. Ун чухне җөрөпөх җывәрма юрамасть. Кивө япаласене кәларса ывәтатпәр. Пёр-пөрин патне хәнана җүретпөр, төл пулакана саламласа алә паратпәр. Ку йәлан та вәрттәнләхө пур: аслисен алли – җүлте,

көҗөннисен аялта пулмалла. Пёр-пөрне какайран тата сөтрөн хатөрлөнө апат-җимөҗпе хәнәлатпәр. Лама кёнекине вуласа җөрөпе кёлө таватпәр. Наци вәййисене ылатпәр. Төслөхрен, арҗынсем шәмәсөмпе – кашыкла, тимөр-тәмәр әшөнчи җам япала-на – теөеке – тапмалла ылаҗсөҗ.

Аялга педагог специальноҗне алла илнө май Шупашкарти пёр шулта практикәра пулнә, чәваш чөлхи урөкөнче те ларса курнә. Җав вәхәтра чәваш ачисөмөх хәйсен чөлхипе каласманнине, унран йөрөннине, аңа пачах хисөпеменине асәрханә. «Әсө – чәваш, санән акцент пур», – тесен те ачасем хәйсене ыраҗ тесе өнөтөрнө: вөсем таван чөлхөрен намәсланаҗсө имөш. Тува халәхө хәйән чөлхипе мухтанать иккен. Хәйсен хушшинче вөсем ыраҗсла пачах каласмаҗсө, чөлхөне ют сәмахсем көртмөҗсө, пуплевне аталантарма тәрәшаҗсө. Аялга каласа кәтартнә тәрәх – Красноярск тәрәхөнче пурәнакан аслә әрури ыраҗсөсем тува халәхне юратсах каймаҗсө. Хәй вәхәтөнче ыраҗсөсене Тува җөрөсөнчен хәваланаһән халө те каҗараймаҗсө. Җамраксен хушшинчи ларутәру вара урәхла, вөсем туслә.

– Пирөн тәрәхран тухнә паллә җын – РФ оборона министрө Сергей Шойгу. Вәл пулашнине «Субөгей» /наци паттәрө, Чингис хан вәхәтөнче пурәннә/ физкультурәпа сывләх комплексне җөклөрөҗ. Манән шухәшпа – җынна вәл е ку наци пулнине кура хакламалла мар, кашни халәх хәйне өвөр интереслө те пуян культурәллә. Җакна хәйне хисөпөкен җын кәна аңланма пултарать, – каласәва вөҗлөрө тува хөрө.

Алена ТИМКОВА.

• УЧРЕДИТЕЛЬСЕМ
Чәваш Республикин
Информаци политикипе
массәллә коммуникаци-
сен министерстви

“Хыпар” Издатель-
ство җурчө” автономии
учрежденийё

Директор-төп редактор
А.П.ЛЕОНТЬЕВ

• Редакци канашё:
М.М.АРЛАНОВ – «Хы-
пар» Издательство җурчөн
төп редакторөн җумө
Н.Н.КАЗАКОВ – ЧР Ком-
позиторсен союзән ертүҗи
А.П.ЛЕОНТЬЕВ – «Хы-
пар» Издательство җурчөн
директорё-төп редакторё

• Пирөн адрес: 428019,
Шупашкар хули, Иван
Яковлев проспекчө, 13, Пи-
чет җурчө, III хут, “Җамракс-
сен хаҗачө”
Ёҗ кунө 8 сөхет те 45
минутран пусласа 17 се-
хет те 45 минутчен, шәмәт
кунпа ыраҗарни кунсәр
пуҗне.

Факс: /8352/ 28-83-70,
56-20-07.
Электрон почти:
molgazeta@rambler.ru
hypar@chtt.ru
pop408@rambler.ru
Сайт:
WWW.hypar.ru

• Телефонсем:
Редактор
28-83-61
Политика, право, ин-
формаци пайё
28-84-05
Экономика, социаллә
ыйтусен, ял пурнаҗсөн
пайё
62-30-07
Җамраксен организа-
цийөсен, җарпа патрио-
тизм, спорт пайё
62-30-07
Культура, кәмәл-си-
пет, җырусөмпе массәл-
лә өҗсен пайё
28-83-61

Редактор
Д.А.МОИСЕЕВ

• Издательство
директорё
В.А.ЧЕМЕРЕВ
Тел. 56-00-23

• Федерацин җыхәнү, ин-
формаци технологийөсен тата
массәллә коммуникацисен ты-
тәмөнчи төрөслөҗ служби
2013 җулхи ака уйәхән 30-
мөшөнче ПИ ФС77-54015 но-
мерпе регистрациленө.
• Хаҗат индексө - 54804.

• Ал җырусөне рецен-
зиөмөҗсө тата каялла
памасҗө

• Дежурнай редактор
А.В.ТИМКОВА

• Хаҗата «Хыпар»
Издательство җурчө» АУ
техника центрөнче ка-
ләпланә, «Чәваш Ен»
ИПК» ПУП типогра-
фийөнче пичетленө.
428019, Шупашкар
хули, И.Яковлев про-
спекчө, 13.

Тираж 7350.
Заказ 4181.

Пичете графикпа 18 се-
хет те 30 минутра алә пус-
малла.
18 сөхөтре алә пуснә.

Раҗсейне паллашма – ют тәрәхран

Чүкән 25-мөшәнче ЧР Правительство сүртәнче Патшаләх Канаһән ёҗченёсем ют җёр-шывсенчен килнө самрақ журналистсемпе тел пулчёс. «Диалог культур» медиа-форум кәҗалхипе 8-мөш хут ир-тет. Төрлө патшаләхри самрақ журналистсем Раҗсейри хуласене җүресе унти пурнәҗа сәнаҗсё, тиш-кереҗсё, хәйсен җёр-шывне таврәнсан кун пирки каласа парасҗё, сырасҗё. Форум таван тәрәхәнче паләрнә пултаруллә специалистсене явәҗтарнә. Кәҗал Раҗсее Молдова, Украина, Беларусь, Армени, Кәркәсстан, Таджикистан, Узбекистан җёр-шивёсенчен телекурав, радио хыпарлав тата хаҗат-жур-нал ёҗченёсем җитнө. Пурө пөрле – 26 самрақ.

«Культурәсен диалогё» проекта РФ Президенчән Владимир Путинән хушәвөпе йөркеленө. Форум чүкән 13-мөшәнче пусланнә, журналистсем Мус-кавпа Питөр хулисене пулнә хыҗҗән Шупашкара җитрөс. Чүкән 26-мөшәнче Хусана тухса кайрөс. 30-мөшәнче форум хәйән ёҗне вёҗлө.

Шупашкарта иртнө тел пуләва ЧР Патшаләх Канаһән Председателё Юрий Попов, унән бюджет, финанс тата налуксемпе ёҗлекен җумө Анатолий Князев, социаллә политикәпа нацио-нальноҗсен ыйтәвёсемпе ёҗлекен җумө Петр Краснов хутшәнчөс. Самрақ журналистсене төрлө ыйту интересленерчө: ял-салара җын шүчө үстөр тесен Чәваш Енре мөн тәваҗсё? Наци культурина аталантарас төллөвө епле ёҗсем йөркелөсҗө? Ытти җёр-шыван килнө специалистсене ёҗпе тивёстерөсҗө-и? Республикара ёҗсёррисен йышө пысәк-и? Шалу тата пенси виҗи еплерөх? Хваттерсене мөн хаҗпа сутаҗсё? Җөнө технологи-семпе уҗә кураҗсё-и?..

Беларуҗран килнө «Гомель хыпарёсен» коррес-пондөнчө Олег Сафронов самрақсене хваттер туянма влаҗрисем епле пуләшнөпе интерес-ленчө. Депутатсем патшаләхән җүрт-йөр фончөн шүчөпе хәпартакан җүртсенчи хваттерсене тара илме май пурри җинчен, «Самрақ җемье» программа ёҗлени пирки пөлтөрчөс. Дилбар

Файзиёва Узбекистанран килнө. Наци хыпарёсен порталён ёҗченө җүт җанталәка сыхласа хәварас енөпе еплерөх җөнө технологиҗсем кәларнипе кәҗәкләнчө. Узбекистанра кәмрәкпа йөвәҗа сыхла-малли ярмәрккасем ирттерөсҗө-мөн. Каярахпа пырса ыйтсан Дилбар Чәваш Енре вёсене хапәл туса кётсе илмenni пирки хурланса каласҗө. Шәннәран чечек киоскне көнөскерсене хәваласа кәларса янә имөш. Армени представителё – Интернетри онлайн-хаҗат корреспондөнчө Хачат-рян Ташевик. Вәл Чәваш Енри эрменсен диаспо-рине җитсе курас ёмөтлөне пөлтөрчө. Хачатрян Шупашкар хули ләпкә та таса, хәтлә иккенне асәрханә.

ЧР информаци политикөпе массәллә коммуни-кацисен министрө Валентина Андреева республи-кари журналистикәпа паллаштарчө. Паянхи кун Чәваш Енре массәллә информацин 40 хатөрө, вёсенчен 37-шө – хаҗат-журнал. Унсәр пуҗне министр наци телекуравөпе Чәваш радиовө, «Таван радио» пуррине пөлтөрчө.

Ханасем Шупашкара вырсарни кунах җитнө, «Раҗсей» хәна җүртне вырнаҗнә, хулан паллә та илемлө вырәнөсене җитсе курнә. Кондитер фабрикин ёҗсө-хөлөпе паллашнә. Пөтөмөшлө ил-сен, Чәваш Ен вёсен кәмәлне кайнә.

Алена ТИМКОВА.

БЛИЦ-ИНТЕРВЬЮ

“Сусәрланнәран вәтанаттәм...”

Раштав уйәхән 3-мөшө – Пөтөм төнчери сусәрсен күнө. Әна ПНОн төп ассамблеи халәх сусәрсене пуләштәр, вёсен пурнәҗне җәмәллат-тәр тесе йышәннә. Пөтөм Раҗсейри инвалидсен обществин Чәваш Енри уйрәмөнче, унән ертүҗи Маргарита Кузьминых каланә тәрәх, 9 пине хәхән җын тәрәт. Вёсенчен пөри – инвалидсен «Феникс» физкуль-турәпа спорт клубән директорө Юрий Степанов. Мөн түсме тивет-ха унән? Мөнле төллөвө пурәнәт арҗын?

– Мөнле инкек пурнәҗара уләштарчө?

– 14 сул каялла пулчө вәл. Эпө, милицин аслә сержанчө, килтөх ура шунипе үксө җүрәм шәмминө амантрәм. Пөтөмпөх әнсәртран пулчө.

– Сасартәк пачах уләһнә пурнәҗа епле хәнәхрә?

– Эпө кравать җинчен җөклен-месөр пөр җулталәка хәхән вырт-рәм. Мәшәрәмпа хөрөм пурри, вёсем манпа юнашар пулни пу-рәнма вәй-хал пачөс. Вырән җинчө аләсене хускатса выртат-тәм, җапла майпа чуна та, көлет-кене те җирөплөтме тәрәшрәм. Пөррөхинчө таванәм «Поле на-дежды» журнал илсе килсе пачө. Унта сусәрсем пирки җырнине вуласан хамән пурнәҗа уләштарма төв тытрәм.

– Җөнөрен пурәнма пусламаш-кән җәмәлах килмерө-төр.

– Эпө общество ёҗне хастар хутшәнма тәрәшатәп. Спортпа та туслә. Раҗсейре күме җинчисене парабадминтонла вылаттарассине эпө чи малтан пуҗарнә. 2004 җулта ку енөпе Голландирө иртнө Европа чемпионатне хутшәнтәм. Нумаях пулмасть Җөнө Шупашкар арөпе Павел Поповпа Германири әмәртуран таврәнәтәм, унта 3-мөш вырән йышәнтәм. Төнчө спорт мастерөн разрядне пурнәҗ-ларәм. Раҗсейән пөрлөштернө ушкәнөнчө 10 спортсменран 3-шө – эфир тата Павел Семашкин – Чәвашран.

– Сусәрсен пурнәҗ уловийө-

сене җәмәллатмашкән йөр-келекен проектсене пирөн тәр-рәхра, сирөн шухәшпа, епле пурнәҗласҗө?

– Эпө хамах икө проект – «Спортпа кашниөх туслаш-ма пултарат», «Ман хыҗҗән пыр» – хатөрлерөм. Иккөшө те пурнәҗланасҗө. Сусәрри-сем валли укҗа-тенкө уйәрни җәмәлләх парат. Парабадминтон-ла выляс пулсан күме кәна 200 ытла пин тенкө тәрәт. Ракеткә-сем туянма төпөр 4-5 пин тенкө кирлө. ЧР Наци библиотекинчө икө сул ёнтө прокуратура ёҗчен-ёсемпе «Право сөхөчө» иртте-ретпөр. Чылай лавккана, аптека-сене кәмөшкөн пандус җук. Шу-пашкарти хөвөл анәҗ районөнчи Турә Амәшөн чиркөвне те җак сәлтава пулах хам төллөн җүрей-мөстөп. Турә сүртөнчө җурта җутса җур сөхөт те пулин тәрәс тесен те... Ку ыйту пирки эпө пөрре мар каласнә, анчах уләшәну җук.

– Эппин, эсир турра ёненетөр. Хәвәрпа җапла пулса тухнәшән әна күренмөстөр-и?

– Күренмөстөп, айәпламәстәп. Төн, чәнахах та җапла пулма пүрнө.

– Сусәрсене ёҗө вырнаҗма җәмәл мар. Эсир җакән пирки мөн калаятәр?

– Пирөн пеккисем сөс мар, җирөп сывләхлисем ёҗө вырна-җаймасҗө. Хөвтөсёррисем валли пирөн тәрәхра ятарлә ёҗ вырәнө шутлә сөс. Хәш-пөр организаци

сусәра ёҗ укҗи парса пурәничөн урәх меслет шырат. Вёсем штраф түлөсҗө, унән виҗи те пөчөк. Шалу парса тәрсан пусләхсем ытларах сүхатаҗсө-җө.

– Мөнле ёмөтө пурәнәтән?

– Парабадминтон Паралимп вәййисен программинчө җук. Әна көртөсшөн. 2020 җулта җавнаш-кал әмәрту Токиора иртө. Унта күме җинчисем те парабадмин-тонла выляма пултарассине ша-нас килет. Җав күнсене кётсе илөсчө.

– Юрий Петрович, сусәрлан-сан чи малтанах мөнле йөвәрлә-ха парәнтарма хөнччө?

– Хам сусәрланса юлнәшән, күме җинө ларма тивнөшөн вәта-наттәм. Урама тухсан җынсем ман җинө урәхла пәхәссән туйәнәтчө. Халө хәнәхрәм. Ют җёр-шывра иртекөн әмәртусене хутшәнма та пөчченөх кайса килетөп. Эпө вырәнпа, тәватә стена хушшинчө, выртассинчөн хәрәтәп, җавәнпа килтөн җасрах тухма тәрәшатәп. Ирөх каятәп та җакҗи 7-8 сөхөтсөр те таврәнәймәстәп. Обще-ство ёҗне хутшәнатәп.

Елена ТРОФИМОВА каласнә.

Автор сән үкерчөкө.

Оперәпа балет театрөнчө – фестиваль

Чүк уйәхән 22-мөшөнчө Чәваш патшаләх оперәпа балет театрөнчө М.Д.Михайлов ячөллө XXIII опера фестивалө уҗәлнә. Әна Италири паллә композитор Джузеппе Верди суралнәранпа – 200, СССР халәх артисчө, Пысәк театр солисчө Максим Михайлов җүт төнчөне килнөренөпе 120 җул җитнине халалланә.

М.Д.Михайлов фестивалө Чәваш патшаләх оперәпа балет театрөн сцени җинчө 1991 җулта пөррөмөш хут пулнә, төпөр икө җултан вәл төнчө шәйөнчи статуса тивөснө. Фестиваль афишинө җүлсерөн паллә «җәлтәрсем» пуянлатаҗсө. Төрлө җулта чәваш сцени җинө Пысәк тата Мариинка театрөсен, М.Мусор-гский, К.Станиславский, В.Немирович-Данченко ячөллө музыка театрөсен солисчөсем, ют җёр-шыври «җәлтәрсем» тухнә. Кәҗалхи фестивалөре яланхи пөкөх Раҗсейри тата чикө лөш енчи опера юрәҗисем пултаруләхөпе паллаштарасҗө. Куракан-сене Пысәк тата Мариинка театрөсен, Сарә тури оперәпа балет академи театрөн артисчөсем савәнтарасҗө. Чәваш сцени җинө Монголипе Китай юрәҗисем те тухөс. Фестиваль Джузеппе Вердин «Отелло» оперипө уҗәлнә. Вәл – сцена җинчө пөррөмөш хут. Унтан куракансем Джузеппе Вердин «Риголет-то» оперипө паллашнә.

Рәпер клирик

Интернетри право-слави рәпне чылайшө килөштернө. Әна Nastoyatel юрәт. Кам-ха вәл? Максим Кур-ленко, Чәваш митропо-лийөн клирикө. Җак ята йышәничөнчөн вәл рәпер тата ди-джей пулнә.

Максим Курленко епархин самрақсемпе ёҗлекөн уйрәмнө ертсө пырат. Җавән пөкөх вәл – Сосновка посе-локөнчи храм настоя-телө. Максим каланә тәрәх – пусләх унән ёҗсө-хөлө пирки пөлет. Халлөхө вәл рәпа хирөс мар. Пусләх кәмәлсәрлансан Максим Курленко, паллах, рәп юрләмө. Юрәсенчө – вөрөнтү, Христос пурнәҗсө җинчөн шухәшлани. Максим чиркүпө сывах мар җынсем патнө сул тупма тәрәшат. Православи рәпө ытларах – вөсем валли. Клирик каланә тәрәх – лекцисем пуриншөн те интереслө мар. Рәп вара җав вөрөнтөвөх, анчах әна пурнө те әнланмалла чөлхөпө «куҗарнә». Максим атте альбомөнчи төп юрә – «Ырәләхсәр». Клипра – каччә пурнәҗсө. Хәйхискер кашни кун чиркү үмөпө автомашина патнө утат. «Тимөр урхамахән» төттөм чүрөчинчөн әна наркотик сутаҗсө. Пөррөхинчө каччә чиркөвө көмө шухәшлат. Наркотик чөркөвө җүл-җап витринө ывәтәт. Максим Курленко малашнө те рәп җырасшән. Сәмах май, Туләри епархиө те православи енөпө юрә җыракан рәпер пур.

“Ылтәнсемпе” таврәннә

Будапештра спорт гимнастики енөпө «Кубок KSI» төнчө әмәртәвө вөҗленнө. Раҗсейән пөрлөштернө командинө Чәваш Енри икө спортсмен көнө: Владислав Поляшовпа Полина Федорова.

Турнира Германин, Җөнө Зеландин, Хорватин, Украинән, Венгрин пөрлөштернө командисем те хутшәннә. Спортсмен-сем виҗө ушкәнра вәй виҗнө. Анатолий Васильев, Ирина Николаева тренерсем патөнчө әсталәхнө тултакан Владислав Поляшовпа Полина Федорова аслә үсөмрисен ушкәнөнчө җөнтернө.

Инкекрен җәлнә

Шупашкарта җутах инкек пулман. Йөпреҗ районөнчө пурәнәкан 26 султи каччә төп хулари Мусав көперөнчөн күлмөкө, пәрлә шыва, үкнө.

Телөе, әна МЧС ёҗченөсем җәлнә. Каччәна 9 минутранах пуләшу күнө. Җәлавҗәсем көпертөн вөрен пөнө, унран тытәннә каччәна җийөнчөх шыван кәларнә, сыватмәша аҗатнә.

Ирина АЛЕКСЕЕВА хатөрленө.

ЙЁРКЕ ХУРАПЁ ПЁЛТЕРЕТ

Сусәр ашшёне шеллемен

Канаш районён сучё 21-ри ништа та ёсlemeн каччә айәплине сирёплетнё, хайхискере сирёп режимлә юсанмалли колоние 8 сүлләха әсатма йышәннә.

Следстви тишкернё, суд пәхса тухнә тәрәх – кәсәлхи утә уйәхён 6-мёшёнче кәнтәрла вәл хәйсен килёнче, Вәрманкас Ухман ялёнче, сусәр ашшёне харкашнә, анчах усал сәмахсемпе перкелешнипех сырлахман. Инвалида пуҗё, майё, кәкәрё тата кёлеткен ытти пайёнчен сахалтан та 23 хутчен җәпнә. Арсыннән 7 аяк пёрчи хуҗәлнә... Йывәр суранланнәскер тепёр икё кунран, утә уйәхён 8-мёшёнче, вилнё.

Кёвёҗнипех

Раҗсей следстви комитечён Чәваш Енри управленийё Вәрмар районёнчи Тикеш ялёнче пураңакан 32 сүлти ништа та ёсlemeн арсын тёлёшпе уголовлә ёс пуҗарнә. Мёншён?

Малтанләха пёлтернё тәрәх – җүк уйәхён 11-мёшёнче җерле вәл хәйён хут уйәрттармасәр пураңнә арәмё патёнче, Вәрмар районёнчи Кивё Мәнтәр ялёнче, пулнә. Унтах 27 сүлти хёрарамән 22-ри хёр тусё пулнә. Хайхискерсем эрех ёснё хушәра арсын хәйён саккунсәр арәмне ют арсын сүмне кёвёҗме тытәннә. Җавәнтах җёҗё ярса тытнә та кёлеткин төрлө кётесёнчен чикнё. Ку тискерлөхе курнә хёр тусё пуләшу ыйтса җари! сүхәрнә. Җакә усал шухәшлә арсынна уртарсах янә. Вәл кәшкәраканскере җёҗёпе вилмеллех яшлаттарнә. Юн юхтаракан җамрәк хёрарам пүртрен тухса тарма пултарнә, унта аңа җынсем асәрханә. Медицина пуләшәвне вәхәтра панәран хур курнәскер җерё юлнә.

32 сүлти арсынна тытса чарнә, вәхәтләха ирёксёр хәварнә. Лару-тәрәва малалла тёлпечёҗ.

Леш тёнчене әсатнә... мәшәрне

Тәвай районёнчи Тёмер ялёнче пураңакан 53-ри арсын айәплине суд сирёплетнё, хайхискере сирёп режимлә юсанмалли колоние 8 сүлләха әсатма йышәннә.

Следстви тёлпченё, суд тишкернё тәрәх – кәсәлхи җёртме уйәхён 23-мёшёнче вәл хәйён килёнче, Тәвай районёнчи Тёмерте, арәмёпе хытах харкашнә. Унччен те пулмасть – трико ярса тытнә та уңпа мәшәрне мәйёнчен пәвнә... лешён җёри тапма чарәничченех. Хёрарам 52 сүлта пулнә. Арсынна ун чухнех ирёксёр хәварнә.

Ача сачён воспитателё тееймён

Чәнах та, ку преступлени чуна сүҗсентерет. Шупашкарта пураңакан 56 сүлти хёрарам тёлёшпе пуҗарнә уголовлә ёсё тишкерсе пётернё, суда ярса панә. Ача сачён кёҗён воспитательне влаҗри сын җине алә җёкленёшён явап тыттарасшән.

Следстви версийё тәрәх – кәсәлхи авән уйәхён 30-мёшёнче Шупашкарта пёр мәшәр хәйсен хваттерёнче хытах харкашнә. Усёр хёрарам ытлашшипех шар кәтартасран хәранә упәшки полиције шәнкәравланә. Йёрке хуралҗисем часах җитнё. Анчах ку кил хуҗи арәмне пачах килёшмен, җавәнпа вәл упәшкине питёнчен сулса җәппа тәнә. Шәп җав вәхәтра вёсен хушшине полицейски тәнә, аңа лекнё те. Ёс-пуҗа Калинин районён сучё пәхса тухё.

Эрех сутса пуйайман

Ставрополь крайёнчи Кисловодск арсынни, вәхәтләха Шупашкарта пураңаканскер, предприниматель ёсё-хёлёпе саккунсәр аппаланнә, унсәр пуҗне маркәламан тавара упрәнә, сутнә. Ку җёҗ-и? Вәл йёрке хуралҗисе сётев пама тәнә.

Уголовлә ёс материалёсем тәрәх – сүлталәк пуҗламәшёнче вәл усламҗә пек регистрациленмесёрех, алкоголь продукцине туянма, упрама, сутма лицензи сүк җёртех тар тәкса ёсленё. Суя маркәллә 87 пин кёленче шура эрехпе коньяк туяннә. Шура эрехён пёр кёленчине – 40 тенкёпе, коньяка – 100 тенкёпе. Пураңа киле җак пурләха сутса 17 миллион тенкёлөх тупәш тума пәләртнә. Хайхискер җёнё Шупашкарта 32 пин кёленче йўнестерсе 5 миллион та 700 пин тенкё тунә. Ака уйәхён 30-мёшёнче йёрке хуралҗисем җак арсыннән саккунсәр ёсне чарнә. ҖҗХПИ инспекторёсем машинәра суя маркәллә 20 пин кёленче эрех асәрханә, аңа туртса илнё. Сутса пётереймен тавара җёнё Шупашкарти пёр гаражра та тупнә. Унти пурләха та илсе кайнә. Су уйәхён 7-мёшёнче суя усламҗә уголовлә ёсё тишкерекен следователе 50 пин тенкё сётев пама тәнә. Җәппа вёрене явнә та явнә, анчах унән вёҗё пурах – халё 48 сүлти арсыннән суд сакки җине ларма тивё.

Штраф: 200 пин тенкё

21 сүлти каччә Раҗсей ШЁМён Сёнтёрвәрринчи уйрәмён ҖҗХПИ пуҗләхне пәвни җинчен эпир сырнәҗчё. Уголовлә ёсё судра пәхса тухнә. Йёкётрен 200 пин тенкё шыраса илме йышәннә.

Аса илтеретпёр: җак ёс-пуҗ утә уйәхён 26-мёшёнче җерле Сёнтёрвәрри хулинче пулнә. Усёр водитель хәйён автомашинин рулё умне эрех сыпнә 17 сүлти каччәна лартнә. Хәй пассажир ларкәҗё җине вырнаҗнә. Хайхискерсене дежурствәна тухнә ҖҗХПИ уйрәмён пуҗләхё асәрханә, чарәнма ыйтнә. Лешсем хәнк та туман – малаллах вирхённё. Каярахпа инспектор җав җамрәксене сүртсен картишёнче курнә, патне пынә. Анчах автомашина хуҗи, 21 сүлти йёкёт, инспектора ураран ўкерсе мәйёнчен пәвнә.

Дмитрий АНДРЕЕВ хатёрленё.

Йёплё пралук леш енче те – җынсемех

ФСИНән Чәваш Енри управленийён ёсченёсем судпа айәпланнә тә-ванёсемпе черетлө тёл пулу ирттерчёҗ. Зала пухәннисене пурне те пёр хуйхә пёрлештерчё: пёрин – ывәлө, теприн пиччёшө, виҗсёмёшён амәшө йёплө пралук леш енне лекнө. Тёл пулура кашиних хәйне пә-шәрхантаракан ыйтәва уҗәмлатма май пулчө.

Пуләшас тёллевпе

Малтанах ФСИНән Чәваш Енри управленийён пуҗләхё Алексей Нецкин ведомство ёсё-хёлёпе паллаштарчө. Республикәри управлени тытәмне айәпланнисене тытмалли 11 учреждени, след-ствин 2 изоляторё кёрет. Юпа уйәхён 1-мёшө тёлне юсанмалли учрежденисенче 7737 сын шут-ланнә. Пёлтёрхи җак тапхәрпа танлаштарсан, ку кәтарту пёчөк-леннө /8889 сын/. УФСИН Чәваш Республикинче преступлени тә-вассине, йёркене пәсассине пё-чөкетессипе сыхәннә профилакти-ка программине хатёрлес ёсё хутшәннә. Унән төп тёллевё – йёплө пралук леш енчен тухнә сынна пурнәсра вырән тупма, ёсё вырнаҗма пуләшасси. Кәсәлхи 10 уйәхәра 612 сын ирёке условлә майпа тухнә. Тёрмерен тухма хатёрленекенсене пуләшас тёл-левпе кәсәл вакансисен ярмәр-кине 5 хут ирттернө. Юсанмалли пур учрежденире те информаци терминалёсем вырнаҗтарнә. Унта вакансисен базипе паллашма кәна мар, юридичипе сыхәннә кирек мёнле ыйтәва уҗәмлатма та пу-лать. Йёплө пралук леш енче ларакан 30 сүла җитмен сыннән вәтам пёлү илме те май пур. Унта 0-мёш класран пуҗласах вёрен-теҗсё. Алексей Нецкин пәләртнә тәрәх – тёрмене лекнө хәш-пёр айәпланакан сырма-вулама та пёлмест. Теприсем унтах аслә пёлү илеҗсө. Кунашкаллисем – 31-ён. Хәшө-пёри дипломлә пулнә ёнтө. 65-шө профессии пёлөвө илет. Кёҗех тәванёсен йёплө карта леш енчи ывәлө-хёрөпе, ашшө-амәшөпе видео урлә кур-нәсма май пулө. Ку шухәша малтан җакнашкал тёл пулусенчен пёринче сённө-мён. Управлени ёсченёсем җийёнчех шута илнө: кёҗех юсанмалли учрежденисенче ятарлә хатёрсем вырнаҗтарёҗ.

Тёрлө ыйту тавра

Управлени ёсченёсен тёрлө ый-тәва уҗәмлатма тиврө. Хәш-пёр

әнланманләха шута илчөҗ – вырән-та тёрёслемешкөн. Пухәннисене ытларах айәпланнисене мён тәхән-тартни, җитерни кәсәклантарчө. – Юсанмалли учрежденисенчи лавккасенче 1 литр сёт мёншён 70 тенкө тәрәт? – ыйтрө пёр хёрарам. Шел те, ку тёлөшпе управлени нимён те тәваймасть – лавккасем усламҗәсен. «Эп-пин, лайәх комммерсант шыра-малла», – сөнчө җав хёрарамәх. Тепёр хёрарам йёплө карта леш енчи тәванне 3 уйәхәра пёр хут җёҗ /20 килограмм/ апат илсе килме юранәшән пәшәрханчө. «Җак тапхәрта 10-шар килограмм икө хут илсе пыма пулмасть-ши? Унсәрән 1-2 эрне лайәх апат-ланө те темисө уйәх каллех выҗә ларө», – терө вәл.

– Эсир айәпланнисене выҗә тыгаҗсө тесе шухәшлатәр-и? При-каз приказах. Аңа эпир шухәш-ла-са кәларман, пәхәнмаллах, – хуравларө Алексей Нецкин. – Пирёнпе, апат-җимёсө лавккаран туянакансемпе, танлаштарсан – йёплө пралук леш енчисем таса аш-какай җиеҗсө – ГМОсәр. Вы-лөх-чёрлөхе хәйсем ўстересҗсө, чәхсем те тытаҗсө, тыр-пул та җитёнтёресҗсө. Вёсен хәйсем туса илнө макаронпа, җәмартәпа апат-ланма май пур.

– Манән анне юсанмалли 7-мёш колоние лекрө. Вәл артритпа аптәрәт, ури җине самаях пысәк мәкәльсем тухнә. Эпө аңа хёллехи пушмак параятәп-и? Колонире пани хёсет, кивө, ашә мар, – ыйтрө пёртен пёр сывәх җыннисёр юлнә хёр. Айәпланнисене тумтирпе ти-вёҗтернине, вёсен йышәннә фор-мәпа сүремеллине әнлантарчөҗ. Кёҗех унтисене сөнө тум парёҗ. РФ Юстици министерстви урәх йышши формәна сирёплетнө. Уңпа килёшүллөн кашиние свитер, ашә җөнө пушмак вәлеҗсө. «Ирёк пулнә тәк айәпланнисене кәсәтә парәттә-мәр, анчах каллех – приказ», – терө Алексей Нецкин. Вәл пухән-нисене йёплө пралук леш енчи-сем япәх пурәнманине ёнентер-

ме тәрәшрө. Тёслөх илсе кәтартрө. Пёр кинемей КПП-ра макәрса ларнә. Ун патне колонии ёсченёсем пынә: мён пулнә? «Мәнукам начар пураңанө пуль. Сивө, выҗә...» – әнлантарнә лешө. Кинемее коло-ние кёртнө, унти пурнәҗпа пал-лаштарнә – пётөмпех йёркеллө. «Ну, асанне, халө те йёрён-и?» – ыйтнә мәнукө. «Эсө лайәх пураңа-тән-ха, кёҗённине мёнле вырнаҗ-тармалла-ши?» – куляннә вәтәс-кер. «Шүт ку», – унтан-кунтан сасә илтөнчө залра. Сүк иккен – чән пулниех. Те ёненмелле?

– Айәпланнисене мёншён эмел пама юрамасть? Вёсен урисем кәмпапа сиенленнө, ко-лонире вара унран сипленмелли маҗ-эмел сүк, – пәшәрханса ыйтрө тепёр хёрарам.

– Сирёnten мёншөн йышән-ман вара? Эсир парасшән пулнә-им? – тёлөнчө пуҗләх.

– Сүк, аңа посылкәна хуман. Пёлтерўре: «Айәпланакана эмел пама юрамасть», – тесе җырсан чикнин усси пур-им?

Кунта хәйне евёрлөх пур. Эмел хәвәрт пәсәлма пултарать. Аңа упрәмалли услови расна. Тен, маҗ шәнө е ирёлө? Айәпланнә сынна эмел парас килсен «Явагләха хамән җине илетөп», – тесе ыйту җырмал-ла. Тепёр тесен, юсанмалли учреж-денисенче эмел җителөклех.

– Унта иммун тытәмне сирёп-летме пуләшакан препаратсем те пур. Вәл йўнех мар. Эсир ирёкре хәвәр валли аңа туянатәр-и? Ахәр-тнех, сүк, – терө Алексей Нецкин. Пухәннисем йёплө карта леш енчи тәванёсене электрочейникпе уҗә курма чарнәшән пәшәрханчөҗ. Ки-пәтлыниекпе юрать-ха, анчах вәл та мён тума кирлө? Пур колонире те вёретнө шыв пур – пыр та ил.

Ыйту хыҗсән – ыйту. Тёл пулу «чёрө» кәләҗәва җаврәнчө. Тәва-нёсем мёншөн кулянини сәлтавө пәллә ёнтө: «төрме» сәмах ыра туйәм сүратмасть. Йәнәш тунә сын та – җыннах.

– Йёплө карта леш енне лекнисем чи малтанах – Раҗсей гражданинёсем. Унтан тухсан пур пёрех пирён хушәмәра лекөҗ, җавәнпа пирён вёсемшён тәрәш-малла, – кәләҗәва вёҗлерө Алек-сей Нецкин.

Ирина ЕВГЕНЬЕВА.

ХӘРУШӘ!

Йёпреҗ районёнчи Чәваш Ен: 11 сүл поселокёнче пураңакан 42-ри арсын айәплине суд сирёплетнө. Хай-хискере сирёп режимлә юсанмалли колоние 9 сүлләха әсатма йышәннә.

Пёр арәмне вёлернө те теприне тупнә

Следстви тишкернө, суд сирёплетнө тәрәх – пёлтёрхи ака уйәхён 15-мёшёнче җерле вәл хәйён хут уйәрттармасәр пураңакан арәмөпе харкашнә. Усёр-скер пүрт пәлтәрёнче 31 сүлти хёрарама тискеррөн хёненө, унтан төксе янә. Лешө 1 метр сүрә сүллөшрен ўксе пуҗне амантнә. Кәштахран унән җёри тапма чарәннә. Ай, турух! Айәллаҗсө-сөк! Мён тумалла? Кил хуҗи саккунсәр арәмөн виллине пүрте сётёрсе көнө. Икө таләк кун пирки никама та каламан. Вәхәт иртет – таса марләхран хәтәлмалла. Арсын вилене килёнчен инсех мар вырнаҗнә сунса кёлленө пүртре пытарма шухәш тытнә. Җерле утнә май җәла асәрхаман – виле-качкипех җавәнта чәмнә. Следстви вәхәтёнче арсын каланә тәрәх – вәл хәй тапаслана-тапаслана тухайнә, анчах вилене сётёрсе кәларайман, җавәнпа җәла пәрәхпа, пёренесемпе хупланә та килне таврәннә.

Вәхәт шунә, анчах арсын пулни-иртни пирки никама та шарламан. Сехёрленнө ентешёсем арәмө пирки тәтәшах ыйтнә. “Мускава ёсleme тухса кайрө-ха”, – тавәрнә вәл кашинчех. Пёр-пёр кун йёрке хуралҗисем аләкран шакаксран хәраса арсын полиције хәех җитнө, саккунсәр мәшәрө хыпарсәр сүхалнә тесе заявлени сырнә. Хәй вара урәх хёрарам тупнә та малалла ләпкән пурәнма тытәннә. Анчах ўсёрөлмессерен вәл саккунсәр тепёр мәшәрне те, 30 сүлтискере, хёненө, сүҗсрен туртса урай тәрәх сётёрнө. Ахәртнех, җакна пёлнө йёрке хуралҗисен иккёлөнү сүралнә, черетлө хут ыйтса тёлпчөнө вәхәтра путсёр арсын хәй мён хәтланни пирки төпө-йёрөпех каланә, следстви сәнавө вәхәтёнче мён-мён тунине кәтартнә.

Никита АНДРЕЕВ.

Турă хайёен пилне пёр хёрхенмесёр янă ун ҫине

СССР халăх артистки, мён пур чăваш пёлекен Вера Кузьмина, нумаях пулмасть 90 ҫул тултарчё. Хайёен кун-ҫулён 66 ҫулне Чăваш патшалăх академи драма театрне халалланăскерён пултарулаҗ каҫё чўк уйăхён 23-мёшёнче иртрё.

пуҫсинчен шурă мамăк тутăр ҫакса ячё. Тата кам кăна саламларё-ши Раҫсейён, тёнчен тёрлё кётесёнче чăтăм-сăррăн кётекен Вера Кузьминична? ЧР Пуҫлаҳё Михаил Игнатъев, ЧНК президенчё Николай Угаслов, Г.Камал ячёллё Тутар патшалăх академи театрён, Чăваш Енён тёп хулинчи театрсен, Шупашкар районёнчи Ҫёньял халăх театрён коллективёсем, республикари композиторсен, ҫывавҫсен, ўнерҫёсен союзёсем, тёрлё регионтари чăваш наципе культура пёрлешёвёсен ертўсисем, Чăваш патшалăх культурапа ис-

кусствăсен институтён студентёсем... Вёсен сăмахёнчи куракансен чёрини хускатнă йёркесене илсе кăртатас килет: "Тёнче халăх артистки" ят пулнă тăк Вера Кузьминична аҗа пёр сăмахсăрах тивёҫчёчё. Вăл чăннипех те – пётём тёнче халăх артистки", "Сумла юбилее палла тăвакан артисткан чёри вёри, чунё ҫамрақ", "Турă хайёен пилне Тăвай районёнчи Енёш Нăрвашра ҫуралнă пултарулла пике ҫине пёр хёрхенмесёр янă", "Чăваш ыррисем яланах сирёнке пёрле пулчăр", "Вера Кузьминична – чăваш халăхён турă парни"... Унсăр пуҫне Мускавран та саламла телеграммăсем ҫитнё. Вёсене камсем янă тетёр-и? РФ культура министрё Владимир Мединский, "Справедливая Россия" политика партийён ертўси Сергей Миронов, Чă-

ваш Республикинчи РФ Президентён полномочиллё представителё Леонид Волков...

Пултарулаҗ каҫёнче хăнасен ыра сăмахёсем спектакль сыпăкёсемпе черетленчёс. Юлашкинчен Вера Кузьмина театр коллективё аҗа пурăнма, сцена ҫинче ёҫлеме вай-хал парса тăнине палăртрё, ҫамрақ артистсене хайёен пекех театра юратма сёнчё.

Борис Чиндыкован "Хура чёкеҫ" моноспектакльне, мăшăрён – чăвашсен палла поэчён Петёр Хусанкайан – сăвисене тёлёнмелле хăватпа вулаканскер, "Шанель пике" спектакльре Сара Абрамовна калапланă май хайён ўсёмне пăхмасăрах пирус паклаттараканскер 90 ҫул тултарнини ёненме йывăр. Вăл халё те репертуарти чылай спектакльре вылять, инҫе ҫула пăхмасăрах аякри йăхташсене савантарма савăк кăмăлпа тухса каять... Мухтав сана, мухтавлă артистка! Ҫамрақсене малашне те ыра тёслёх кăртатмашкан сывлаҳу яланах ҫирёп пултăр!

ДМИТРИЙ МОИСЕЕВ.

Тавралаҗа каҫ сёмё тахсанах ҫапнă, Чăваш патшалăх академи драма театрё умёнче халăх хёвёшет, унчен те пулмасть – кассăран икё кинемей тухрё. "Вера Кузьминична паян курмашкан билет пултăр тесе ҫул тăршшёпех турра кёлё туса пытăм", – терё пёри. "Эпё те пёр чарăнмасăр кёлё вуларăм", – тавăрчё тепри. Ватă ҫынсем, паллах, ытахалтен кулянман – пысăках мар зал лăк тулли. Каярахпа, пултарулаҗ каҫё хёрсепына вăхăтра, ЧР Патшалăх Канашён Председателё Юрий Попов палла артисткана саламламай: "Юбилее 7 пин ҫура ҫын кёрекен спорт керменёнче ирттерсен те пушă ырăн пулмёччё", – терё. Ҫаплах пуль.

А.В.Луначарский ячёллё Мускав патшалăх театр искусствин институтёнче асталăха туптанă, хай юратнă сцена ҫинче ҫёрҫёр сăнара "чёртсе тăратнă", ырăссен 50 ытла кинофильмён геройёсене чăвашла калаҫтарнă Вера Кузьминична тав туса ыра, аҗа сăмах нумай янăрарё.

СССР халăх артисчё Велерий Яковлев режиссер сăмахё чăнлаҗпа пёр килнипе килменни пирки иккёленме кирлё мар. Ку – тёрёсси. "Тёнчере пултарулла артист нумай, анчах пётём чунёпе, кашни юн тымарён таппипе вылякан аста шутла ҫёс. Вёсенчен пёри – пётём халăх юратакан Вера Кузьмина", – палăртрё вăл. ЧР культура министрё Вадим Ефимов Тăван ҫёршыван Асла вăрҫи ҫулёсенче Раҫсейён тёп хулинче вёреннё май олоп чавнă юбиляра, "Мускава хўтёленёшён" медале тивёҫнёскере, Чăваш Енри культура ёҫченёсен ятёнчен тав турё: "...Тёнчен хаш кётесне кăна ҫитсе халăха савантармарё-ши? Мана 100 ҫулхи юбилее чёнмесёр ан хăварăр". Унтан Вера Кузьминична чăваш халăхён Амăшё пулнине ёнентерсе хул

ПРЕМЬЕРА

Кураж инке пурнăҫён синкерё

Вăрҫă... Ҫак сăмаха илтсенех эпир, ҫамрақ ару, ун ҫинчен вуланă хайлавсене, курнă кинофильмсене аса илетпёр. Тискер ҫав кунсен чăнлаҗне вёсене курнă, тўссе ирттернё ҫынсем ҫёс калайёс. Нимёнле вăрҫă-харҫă та куҫсуль юхмасăр, юн тăканмасăр, ҫухатусăр иртмест. Ҫакна кашниех пёлет, анчах ҫав вăхăтрах теприсем вăрҫă кёрленипе усă курса юласшăн.

Нимёс ҫывавҫин Бертольт Брехтăн пёр сăнарё Анна Фирлинг /«Мамаша Кураж и ее дети»/ вăрҫă пынăшан саванать кăна. Пăлхавла вăхăтра сутуилўпе аппаланса вăл тупаш тумамай пуррине лайăх аҗланать. Ҫак енпе ёҫлеме аҗа нимён те – бомбăсем ўксе ҫурални те, шăпланма пёлмен хёс-пашал сасси те – шикленермест. Ҫаванпах аҗа Кураж /пуҫтах, хăюлла/ тесе чёнеҫчё. Вăхăтран вăхăт тăнăс пурнăс тăни, ун пек чухне тавар сутанмасси кулянтарты ҫапăсу хирёнче ыртакан япаласене те пуҫтарса нухрат тăваканскере. Ҫапах унан чунё лăпкă мар. Тёрлё халăх ҫарёнчи салтаксенчен виҫё ача ҫуратнă

хёрарăма мён хăратать? Ҫитённё ачисем амăшё юмăс янă чухне хура хёреслё палла туртса кăларни мёне пёлтерет-ши тата?..

Бертольт Брехт пьесине ахальтен мар асăнтăм. Ҫамрақсен театрён артисчёсем шăпах ун тăрăх хатёрленё «Кураж инкепе унан ачисем» спектакле ҫак кунсенче куракансен умне ҫитерчёс. Ыйтусен хуравне, хисеплё вулаканăм, премьерăна курсан тўрех хуравлятăн.

Ҫамрақсен театрён артисчёсем, ёҫченёсем репертуара ҫёнетсех тăраҫчё. Ҫак постановка унченхисенчен хайне евёр пиҫсе тухнă. Ку таранчен Бертольт Брехтăн хайлавёсене республикари нихаш театр та

лартман. Пьесăна чăваш халăх поэчё Порфирий Афанасьев куҫарнă.

Асăннă театрăн историйёнче те ют регионран килнё пултарулаҗ ушканё спектакль хатёрлесси пулман. Премьера ре-

жиссерё – Пушкăрт Республикин искусствăсен тава тивёслё ёҫченё Айрат Абушаханов, композиторё – Ёпхў ҫынни Ильшат Яхин, ўнерҫи – А.П.Чехов ячёллё Мускав ўнер театрён школ студине пётернё

Александра Ефимова /Чул хула/. Ҫёнёлёх ҫаканпа кăна вёҫленмест-ха. Аякран ҫитнё искусство ҫыннисем хатёрленё спектакль куракансене хайне евёрлехёпе пёрре тёлёнтерчё, тепре савантарчё. Театра юратакансем постановкапа ытти чухнехи пек залра мар, сцена ҫинче ларса килёнчёс.

Ҫакна та палăртмаллах: «Кураж инкепе унан ачисем» ёҫе «Тёнче классики – чăвашла» проектпа килёшўллён РФ Культура министерстви пулашнине лартнă.

Артистсене, постановкана хатёрлекенсене куракансем тăваллан алă ҫупса саламларёс. «Маттурсем!» – тесе кăшкарни те чылайччен шăпланмарё. Камсем-ха вёсем ҫак сăмаха тивёҫнё артистсем? Кураж инкепе унан ачисем сцена ҫине татах тухёс. Вёсемпе паллашма васкаҫ.

ЕЛЕНА ТРОФИМОВА.

“Инфекциие аякран җаклатса килеҗсё”

Раштав 1-мёшё – Пётём тёнчери СПИДпа кёрешмелли кун. Специалистсем паян ВИЧ-инфекци ертме пултаракан җынсен ушкәнне паләртмасҗё. Хай вәхәтәнче, 5-10 сул каялла, җак йыша “каҗхи ләпёшсене”, инҗе сула сүрекен водительсене, наркомансене, гомосексуалистсене кёртнө пулсан халё пачах ун пек мар. Ара, этем иммунитетне пётерекен чир ятарлә йөркенә пәхәнман кирек мёнле җынна та җапса үкереет-җе. Хай ёмёренче ВИЧ-инфекциллө пёртен пёр арҗынпа пёр хут җеҗ сыхлав хатёрёсёр савәшнә хёраpäма та. Пётём тёнчери сывләх сыхлав организацийё ирттерме паләртнә кун җывхарнә май СПИДпа кёрешекен тата профилактика ёҗсөем ирттерекен республикәри центрән методист тухтәрёпе Ирина КОЧЕРОВАПА каласрәм, төрлө ыйтава хуравлама ыйтрәм.

Виҗё мел җинчен

– Ирина Владимировна, ВИЧ-инфекци сывә җынна епле майпа ерме пултарни пирки нумай каласҗсё. Интернетра та ку төлөшпе хыпар нумай, анчах вёсен хушшинче пёр-пёрне хирёҗлекеннисем те пур. Хәшнө ёненмелле?

– Җын иммунитетне пётерекен вирус виҗё майпа ерме пултарать. Пёрремёшө – юн урлә. Ку мелпе чылай чухне пёр шприцпа, йёппе уса куракан наркомансем чирлеҗсё. Вёсем ыттисем хыҗҗан хайсен юн тымарне наркотик ярасҗё те җакәнпа пёрлех ВИЧ-инфекци ертме пултараҗсё. Җавән пекех юнлә суран, лаймака сий җине вирусла юн лексен инфекци куҗас хәрушләх пыҗакланать. Төпөр мел – ар җыхәнәвө урлә. Сәмах май, юлашки сулсенче җак мелпе чирлекен хёраpäмсен те, арҗынсен те йышө нумайланать, җавәнпах пурне те савәшнә чухне презервативпа уса курма хистетпёр. Виҗсөмөшө – ВИЧ-инфекци чирлө амәшёнчен ачине варта тата суралсан кәкәр ёмёртнө чухне ерме пултарни.

– Этемён мёнле шөвекёсенче җак инфекцин тепёр җынна ертмелөх вирус пур-ха?

– Юнра, арҗыннән ар вәрләхөнче, хёраpäмән ар органён секрецийөнче тата кәкәр сөтөнче.

– Сөлекере вара? Интернетри информацийсене унра та ВИЧ-инфекци вирусө пурине паләртасҗё-җе. Ун пек төк арҗынпа хёраpäм асса кайса чуп тусан та чир ерме пултарать.

– Чуп туни төрлөрен пулать. Пит сәмартинчен, җамкаран тутупа сөртөнни, паллах, хәрушләх кәларса тәратмасть. Җынсем расна чуп тавасҗсө. Сәмахран, җавән чухне тутана җыртсан ВИЧ-инфекци, гепатит куҗас хәрушләх пур. Сиенленмен үт урлә вирус ермест.

– Чәваш Енре җак чир төлөшпе лару-тәру еплерех? Расҗей шайён-чи пекех-и?

– Пирён җёр-шывра 100 пин җын пуҗне 48-49 җын ВИЧ-инфекциллө, федерациян Атәлҗи тәрәхөнче ку кәтару 53-54 җынпа танлашать. Чәваш Республикинче 100 пин җынран 11-шөн иммунитетта тапхәрән-тапхәрән хавшатакан вирус пур. Җапах ку ләпланса лармалли сәлтав мар. Кәҗал кәна, чүк уйәхөн 1-мөшө төлне, 127 җын җак чирпе нушаланине тупса паләртнә. Пөлтөрхи вунә уйәхра җөнө 115 төслөх пулнә. Республикәри ВИЧ-инфекцие чирлө 1599 җынна шута илнө, вёсенчен 333-шө пурнәсран уйрәлнә, җак йышран 90-шө чир СПИД тапхәрне куҗсан вилнө. Халө Чәваш Енре

ВИЧ-инфекциллө 1262 җын пурәнать.

Ача кётнө чухне пөлсен...

– Пирён регионта миҗе җын җак чиртен сипленет? Вёсен йышөнен СПИДпа асапланакансем те пур-и?

– Тухтәрсем сипленме сөннө мён пур пациент антиретровирусла препаратсемпе уса курать, пурнәҗне вәрәмлатать. Ятарлө курсем витёр куллен тухакансен 2,8 проценчө җеҗ СПИДпа чирлө.

– Җапах пөлес килет: республикәри хәш кётесре ВИЧ-инфекцие нушаланакан ытларак?

– Ку төлөшпе пире Канаш районёпе хули, Кус-

җинчен каласанах унән чи малтан пирён центра килмелле. Кунта әна шута тәрәтасҗө, кирлө төпчевсем ирттересҗө. Унсәр пуҗне антиретровирусла препаратсем җырса парасҗө. Шәпах җакә вирус варти ачана куҗасран сыхлама май парать те. Җавән пекех чирлө хёраpäмән гинеколог патёненче шута тәмалла. Вәл та ятарлө анализсем памашкән направлени хатёрлет. Вёсем урлә пулас амәшөн иммун тытәмөн шайне төрөслөсҗө. Унән пөтөмлетөвө специалистсене төрөс сиплев паләртма пуләшать. 2004 султанпа Чәваш Енре ВИЧ-инфекциленнисен пыҗак пайө вируса ар җыхәнәвнө кёрсе җаклатнә, вёсенчен чылайәшө – ача суратмалли вәхәтри хёр-хёраpäм. Паллах, кашинех амәшө пулас килет, җав

часах юрәхсәра тухать теҗсө. Төнчене җавәрса илнө серепере җыринне ёненес төк – вәл йөпре 10 таләк таранах упранма пултарать. Ку төрөсех-и?

– Психика төлөшөнчен хастар препаратсене юна янә май инфекциленекен нумайи чылай регионшән җивөч ыйту. Чәваш Енре кунашкаллисен йышө 38,4 процент. Эпир паян каласакан вирус сывләшра часах пөтет, чирлө наркоман уса курнә шприцри, йөпри типсе хытнә юнра вара вәл темиҗе эрне те упранаять.

– Чәваш Енре пурәнакансен пыҗак пайө хамәр тәрәхра тивөслө шалуллә ёҗ җуккипе аякка тухса сүрет. Эпө илтнө тәрәх – мәшәри-семех “чир җыххине” унтан пус-тарса килеҗсө. Ку чәнләхпа пёр килет-и?

– Шел те, хирөслесе калама җук. Чәнах та, Чәваш Енре пурәнакан ВИЧ-инфекциллө җынсен 35 проценчө чире ют регионтан илсе килнө. Расҗейөн төп хулинче тата Мускав облаҗөнче инфекци ертекен уйрәмах нумай: 25 процент.

Чәваш Енри ВИЧ-инфекциллө җынсем – үсөм тәрәх

Үсөм	Арҗынсем		Хёраpäмсем		Пөтөмпе	
	пөтөмпе	җав шутра кәҗалхи 9 уйәхра	пөтөмпе	җав шутра кәҗалхи 9 уйәхра	пөтөмпе	җав шутра кәҗалхи 9 уйәхра
15 сулчөн	9	0	9	1	18	1
15-19	62	0	53	2	115	2
20-29	448	22	382	22	830	44
30-39	236	28	161	11	397	39
40-49	110	15	54	2	164	17
50-59	34	6	16	1	50	7
60-69	6	1	5	3	11	4
70-99	0	0	1	0	1	0
Пөтөмпе	905	72	681	42	1586	114

лавка, Сөнтөрвәрри районёсем сөхөрлентересҗө.

– Җын ар җыхәнәвө урлә куҗакан җак чирпе нушаланнине әста нумайрах тупса паләртасҗө: поликлиникәри-и, стационарта-и е СПИД-центрта-и?

– Халөчен инфекци ертнисен 44 проценчө җак чирпе нушаланнине поликлиникәри юн панә хыҗҗан пөлнө. Кәҗал унашкаллисен шучө – 50,4 процент.

– Статистика кәтартавө тәрәх, хёраpäмсенчен пёр пайө савәшу урлә куҗакан җак инфекцие җаклатнине җие юлсан җеҗ пөлет. Кун пек чухне вёсен чи малтан мён җинчен шухәшламалла?

– Тухтәрсем ача кётөкен хёраpäма вәл ВИЧ-инфекциллө пулни

шутра – ВИЧ-инфекциллисен те. Паләртмалла: юлашки вәхәтра сывә суралакан ача нумайланать.

– Пирён республикәри ВИЧ-инфекциллө хёраpäмсенчен чирлө миҗе ача суралнә?

– Иртнө сулсенче кунашкал пёр төслөх те шута илмен. Хими профилактикин виҗө тапхәрө витёр тухнә хёраpäмсем сывә пекех суратнә.

Шприцри юн

– Ирина Владимировна, эсир сүлөрах наркомансем пирки асән-тәр-ха. Җак төлөшпе манән тепөр икө ыйту пур. Усал җак йәлапа туслә җынсен миҗе проценчө вирус пёрлехи шприцпа, йөппе уса курса ертнө? Этем иммунитетне пётерекен вирус сүт җанталәкра

– Чәваш Ене ют сёр-шывсенчен, җав шутра – Африкәри чир анлә сарәлнә патшаләхсенчен, самраксем йышлән вёренме килеҗсө. Вёсен сывләхне төрөслөсҗө-и? Җакскерсем пирён граждансемшөн хәрушләх кәларса тәратмасҗө-и?

– 1995 султа кәларнә “Расҗей Федерацийөнче ВИЧ-инфекци сарәласран хүтөлемелли җинчен” федераци саккунөнче паләртнә тәрәх – граждәнләхсәрисен тата ют сёр-шыв җыннисен Расҗее килмешкөн виза иличчен ВИЧ-инфекци пуррипе сүккине төрөслени җинчен документ тәратмалла, унсәрән пирён сёр-шыва кәмешкөн ирөк памасҗө. Чәваш Ене чикө леш ёненчен вәхәтләх килнисене төрөслөсҗө, ёнен те

ВИЧ-инфекци тупса паләртсан вёсене саккунпа килөшүллөн тәван тәрәхне әсатасҗө.

Йүнни йүнөҗтерет-и?

Хакли хакне кәларать-и?

– Лайәх пөлмен җынпа презервативсәрах савәшнисене специалистсем 3, 6 тата 12 уйәхран төрөслөнме сөнесҗө. Мөншөн? “Ирхине пёр хёраpäмпа җавәрса вирус ертнө арҗын каҗхине теприне чир-леттерме пултарать”, – тенине ёненмелле-и?

– Юнра җак инфекци төлөшпе ют көлеткесем /антитела/ пуррипе сүккине лабораториере паләртасҗө. Специалист “—” паллә лартса пани җын ВИЧ-инфекциллө маррине пөлтерет, анчах чылай чир пекех ку инфекцин те инкубаци тапхәрө пур, вәл вәтам-ран 3 уйәха тәсәлать. Ун чухне юнри ют көлеткесем курәнмасан та пултараҗсө. Җак тапхәрта җын хай чирлине пөлмесөрах ыттиесе-не вирус ертеет.

– “Йүнни йүнөҗтерет, хакли хакне кәларать”, – теҗсө. Лавка-пасарта презервативсене төрлө хакпа сутаҗсө: 5 тенкөлөххи те, 200-300-ли те пур. Ку пахаләхран килет-и?

– Презерватив пахаләхө хакран мар, әна епле тиесе вярәнтан вярәна куҗарнинчен, мөнге температурә упранинчен тата ытти лару-тәруран килет. Унсәр пуҗне уса курма ирөк панә тапхәра шута илмелле. Паллах, киосксенче кирлө условисем пирки манасҗө, җавәнпа җак тавара аптекәри туянмалла. Сапах нимёнле презерватив та 100 проценчөпех шанчәк күйөмест. Тепөр самант: унпа пөлсе тата төрөс уса курмалла.

– Халө диспансеризаци ирттересҗө. Самраксен хушшинче те усал шыҗәпа чирлекенсем пур, җапах ку төлөшпе ятарлө төрөслөсем ирттермесҗө. ВИЧ-инфекци тупса паләртас ёнөле те җаплах. Мөншөн пурин юнне те лабораториере төрөслөс мар?

– Сүлөрах асәннә саккунра паләртнә тәрәх – ку ёҗ-пуҗа пациентән ирөкөпе кәна ирттерме юрать. Җавән пекех унта юна түйөсөрт тата ят-шыва паләртмасәр төрөслөттерме ирөк пурри җинчен те каланә.

– “СПИДпа чирлесрен шутсәр хәратәп. Хөрпе ар җыхәнәвнө кёрсенех ВИЧ-инфекцин пөрремөш паллисене шыратәп. Шәнса чирлесен е грип ертсен канәҗа сүхата-тәп. Җак фобирен мөнге хәтәлмалла-ши?” – ыйту шәрҗаланә пёр каччә Интернетри форумра. Пирён хушәра кунашкалли сахал мар, вёсене пуләшма май пур-и?

– Чәнах та, төрөслөннө хыҗҗан та иккөленекен питө нумай. СПИДфоби – ипохондрин пёр төсө. Ипохондри вара – җын чирлесрен җав тери хәрани. Ара, аякран чиксен те усал шыҗәпа аптәратәп пулө тесе сыватмәша чупса пыракансем пур-җе. Телее, җакән пек фобирен хәтәлма май пур. Ялан пәшәрханакансен пёр тәхтаса тәмасәрах пыҗак квалификацияллө психотерапевт патне каймалла. Вәл төрөс сиплев паләртса җынна ләпкән пурәнма хәнәхтарө. Дмитрий МОИСЕЕВ каласнә.

ТЕЛЕРАДИОПРОГРАММА раштав, 2-8

2 тунти кун 1 КАНАЛ 5.00, 9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 0.00, 3.00 Новости 5.05 «Доброе утро» 9.15, 4.25 «Контрольная закупка» 9.45 «Жить здорово!» 12+ 10.15 «Модный приговор» 12.15 «Время обедать!» 13.00 «Доброе здоровьица!» 12+ 13.45 «Истина где-то рядом» 16+ 14.00 Другие новости 14.25 «Понять. Простить» 16+ 15.15 «Они и мы» 16+ 16.10 «В наше время» 12+ 17.00 «Наедине со всеми» 16+ 18.45 «Давай поженемся!» 16+ 19.00 «Пусть говорят» 16+ 21.00 «Время» 21.30 Т/с «ОТПЕЛПЕЛ» 16+ 0.10 «Познер» 16+ 2.10 Х/ф «ЖИВОТНОЕ» 16+ 2.35, 3.05 Х/ф «СЕМЕЙНЫЕ ГРЕХИ» 16+ РОССИЯ 1 5.00 Утро России 9.00 «1000 мелочей» 9.40 «О самом главном» 10.25 «Кулагин и партнеры» 12+ 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести 11.50, 14.50, 4.45 Вести. Делужная часть 12.00, 17.30 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+ 13.00 «Особый случай» 12+ 13.00 «Особый случай» 12+ 15.00 Т/с «ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ» 18.30 «Прямой эфир» 12+ 20.50 Спокойной ночи, малышки! 21.00 Т/с «БОМБА» 16+ 23.40 «Делужный по стране» Михаил Жванецкий 0.40 «Девчата» 16+ 1.20 Т/ф «ХУЛИГАНЫ» 2+ 16+ 1.45, 2.55 Т/с «ЗАКОН И ПОРЯДОК» 18+ 16+ 3.45 Комната смеха ЧТВ 6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чăваш ен 7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чăвашин 8.07-8.10, 8.35-8.41 Утро Чăвашин 11.30-11.50 Вести-Чăваш ен 14.30-14.50 Вести-Чăваш ен 17.10-17.30 Вести-Чăваш ен 19.40-20.00 Вести-Чăвашин На канале «Россия 2» 6.30-7.00 Страна спортивная. Чăвашин Россия К 7.00 «Евроньюс» 10.00, 15.40, 19.30, 23.30 Новости культуры 11.15, 1.40 Т/с «ПЕРРИ МЭЙСОН» 12.10 Д/ф «Радиоволна» 13.10 Д/ф «Страсти по Щедрину» 14.05, 22.40 Х/ф «В КРУГЕ ПЕРВОМ» 14.50 Д/ф «Эрнест Резерфорд» 15.00 Д/ф «Сокровища «Труссики»» 15.50 Х/ф «НЕОКОНЧЕННАЯ ПЕСНЯ» для МЕХАНИЧЕСКОГО ПИАНИНО» 17.30 Д/с «Невесомая жизнь». «Диалог с Диснеем» 18.00 «В нашем доме» Мирелла Френи 18.40 Academia 19.30 «Главная роль» 20.00 «Сати. Нескучная классика...» 20.40 Д/ф «Большой взрыв - начало времен» 21.40 «Мировые сокровища культуры» 21.55 «Тем временем» 23.50 Х/ф «БРАТЯ СКАРЛЯНЫ» 1.45-2.30 С. Рамханович. Концерт №4 для фортепиано с оркестром. Дирижер Дмитрий Лиси. Соплист Борис Березовский НТВ 6.00 «НТВ Утром» 8.35, 10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» 16+ 10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня 10.55 «До суда» 16+ 11.55 Суд присяжных 16+ 13.25 «Суд присяжных. Окончательный вердикт» 16+ 14.35 «ДЕЛО ВРАЧЕЙ» 16+ 15.30, 18.30 Обзор. Чрезвычайное происшествие 16.25 «Прокурорская проверка» 16+ 17.40 «Говорим и показываем» 16+ 19.30 Т/с «РОЗЫСК» 16+ 23.15 «Сегодня. Итоги» 23.25 Т/с «СОБР» 16+ 1.45-2.30 Дикий мир 0+ 3.05 Т/с «ВОСКРЕСЕНЬЕ В ЖЕНСКОЙ БАНЕ» 16+ 5.00 Т/с «АДВОКАТ» 16+ ТВЦ 6.00 «Настроение» 8.30 Х/ф «ВИЙ» 12+ 10.00, 21.45 Петровка, 38 16+ 10.15, 11.50 Х/ф «БУДИ» 13.00 «Доброе здоровьица!» 12+ 13.30, 14.30, 17.30, 22.00 События 12.25 «Постскриптум» 16+ 13.25 «В центре событий» 16+ 14.00 Другие новости 14.50, 19.30 Город новостей 15.10 Городское собрание 12+ 16.00 «СЕМНАДЦАТЬ МГНОВЕННЫЙ ВЕСНЬ» 12+ 17.50 «Волгоград. После взысва» 16+ 18.25 «Право голоса» 16+ 19.50 Т/с «ОХРАНЯЕМЫЕ ЛИЦА» 16+ 22.40 Х/ф «МИСТЕР МОНК. ДЕТЕКТИВНЫЙ ДЕТЕКТИВ» 12+ 23.15 Без обмана. «Золотая карточка» 16+ 0.05 События. 25-й час 0.40 «Футбольный центр» 1.10 «Мозговой штурм. Теория больших взрывов» 12+ 1.45 Х/ф «ЧИСТО АНГЛИЙСКОЕ УБИЙСТВО» 12+ 3.35 Х/ф «ОТЕЦ БРАУН» 16+ 5.20 «Осторожно, мошенники!» 16+ 5.00 Утро России 9.00 «1000 мелочей» 9.40 «О самом главном» 10.25 «Кулагин и партнеры» 12+ 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести 11.50, 14.50, 4.45 Вести. Делужная часть 12.00, 17.30 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+ 13.00 «Особый случай» 12+ 15.00 Т/с «ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ» 18.30 «Прямой эфир» 12+ 20.50 Спокойной ночи, малышки! 21.00 Т/с «БОМБА» 16+ 23.40 «Делужный по стране» Михаил Жванецкий 0.40 «Девчата» 16+ 1.20 Т/ф «ХУЛИГАНЫ» 2+ 16+ 1.45, 2.55 Т/с «ЗАКОН И ПОРЯДОК» 18+ 16+ 3.45 Комната смеха РЕН 5.00, 6.00 «Операция «Чистые руки»» 16+ 6.30, 13.00 Звонкий ужин 16+ 7.30 «Смотреть всем!» 16+ 8.00, 12.00, 23.20 «Экстренный вызов» 16+ 8.30, 12.30, 19.00, 23.00 «24» 16+ 9.00 «Засуди меня» 16+ 0.50 «Восход Победы. Днепр: Град Восточного вала» 12+ 1.55 Т/ф «БОЛЬШАЯ ИГРА» 3.05 Т/с «ЗАКОН И ПОРЯДОК» 18+ 16+ 3.55 Комната смеха ЧТВ 6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чăваш ен 7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чăвашин 8.07-8.10, 8.35-8.41 Утро Чăвашин 9.00 Утренний гость /на чăвашском языке/ 9.25-9.40 Вспомни, солдат /на чăвашском языке/ 11.30-11.50 Вести-Чăваш ен 14.30-14.50 Вести-Чăвашин 17.10-17.30 Вести-Чăвашин 19.40-20.00 Вести-Чăвашин На канале «Россия 2» 6.30-7.00 Страна спортивная. Чăвашин СТС 6.00 М/ф «Скоро будет дождь». «Бершки и корешки», «Лиса и заяц» 0+ 6.55 М/с «Смешарики» 6+ 7.15 М/с «Куми-Куми» 6+ 7.30 М/с «Клуб Винкс - школа волшебниц» 12+ 8.00, 9.00, 12.40, 0.00, 1.30 Т/с «6 КАДРОВ» 16+ 9.30, 21.00 Т/с «МОЛОДЕЖКА» 16+ 10.30 Х/ф «СОЛТ» 16+ 12.20 Настоящая любовь 16+ 13.10, 13.30 Т/с «ДАЕШЬ МОЛОДЕЖКА» 16+ 14.00, 18.30, 19.00, 20.00 Т/с «ВОРОНИНЫ» 16+ 19.30 Х/ф «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ» 16+ 22.00 Х/ф «ГЕЙМЕРЫ» 16+ 0.30 «Кино в деталях» 16+ «Труссики» 4.45 «Животный смех» 16+ 5.45 Музыка на СТС 16+. До 6.00 Чăваш Наци телекуравĕ 07.00 «Ваше утро» /0+/ 07.05 «Ваше вкуса» /6+/ 18.45 «Республика» информаци кăларăмĕ 18.45 «Илемли урăксем» /0+/ 19.00 «Тăслăх йăваçĕ» /12+/ 19.30 «Республика» информационная программа 19.45 «По существу» /12+/ 20.00 «Правительственная служба» /12+/ 20.30 «Акилбүсерен» /6+/ 23.00 «Республика» информаци кăларăмĕ 23.15 «Республика» информационная программа 23.45 «Правительственная связь» /12+/ 6.10 Анонс передач 6.15 Сатиния 6.27 Салтак пăтти 6.40 Столичный курьер 6.54 Юрă савăмĕ 6.58-7.00 Погода 7.10 Сёне кёнеке 7.33 Папьяни кун 7.37 Салт юмаш 7.51 Миш - вьместе 7.58-8.00 Погода 12.10-13.00 День за днем. Радиожурнал 18.10 Сёне хыпарсем 18.24 Острые козырьки 18.39 Каски юмаш 18.49-19.00 Вести-Чăвашин 3 ытлари кун 1 КАНАЛ 5.00, 9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 0.00, 3.00 Новости 5.05 «Доброе утро» 9.15 «Контрольная закупка» 9.45 «Жить здорово!» 12+ 10.15 «Модный приговор» 12.15 «Время обедать!» 13.00 «Доброе здоровьица!» 12+ 13.45 «Истина где-то рядом» 16+ 14.00 Другие новости 14.25 «Понять. Простить» 16+ 15.15 «Они и мы» 16+ 16.10 «В наше время» 12+ 17.00 «Наедине со всеми» 16+ 18.45 «Давай поженемся!» 16+ 19.50 «Пусть говорят» 16+ 21.00 «Время» 21.30 Т/с «ОТПЕЛПЕЛ» 16+ 0.10 Х/ф «В ОДНОМ ШАГЕ ОТ ТРЕТЬЕЙ МИРОВОЙ» 12+ 1.15 Х/ф «ПАТРИУЛЬНЫЙ» 16+ 3.05 Х/ф «СЕДЬМОЙ» 12+ 23.15 Без обмана. «Золотая карточка» 16+ 0.05 События. 25-й час 0.40 «Футбольный центр» 1.10 «Мозговой штурм. Теория больших взрывов» 12+ 1.45 Х/ф «ЧИСТО АНГЛИЙСКОЕ УБИЙСТВО» 12+ 3.35 Х/ф «ОТЕЦ БРАУН» 16+ 5.20 «Осторожно, мошенники!» 16+ 5.00 Утро России 9.00 «1000 мелочей» 9.40 «О самом главном» 10.25 «Кулагин и партнеры» 12+ 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести 11.50, 14.50, 4.45 Вести. Делужная часть 12.00, 17.30 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+ 13.00 «Особый случай» 12+ 15.00 Т/с «ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ» 18.30 «Прямой эфир» 12+ 20.50 Спокойной ночи, малышки! 21.00 Т/с «БОМБА» 16+ 23.40 «Делужный по стране» Михаил Жванецкий 0.40 «Девчата» 16+ 1.20 Т/ф «ХУЛИГАНЫ» 2+ 16+ 1.45, 2.55 Т/с «ЗАКОН И ПОРЯДОК» 18+ 16+ 3.45 Комната смеха РОССИЯ 1 5.00 Утро России 9.00 «1000 мелочей» 9.40 «О самом главном» 10.25 «Кулагин и партнеры» 12+ 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести 11.50, 14.50, 4.45 Вести. Делужная часть 12.00, 17.30 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+ 13.00 «Особый случай» 12+ 15.00 Т/с «ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ» 18.30 «Прямой эфир» 12+ 20.50 Спокойной ночи, малышки! 21.00 Т/с «БОМБА» 16+ 23.40 «Делужный по стране» Михаил Жванецкий 0.40 «Девчата» 16+ 1.20 Т/ф «ХУЛИГАНЫ» 2+ 16+ 1.45, 2.55 Т/с «ЗАКОН И ПОРЯДОК» 18+ 16+ 3.45 Комната смеха РЕН 5.00, 6.00 «Операция «Чистые руки»» 16+ 6.30, 13.00 Звонкий ужин 16+ 7.30 «Смотреть всем!» 16+ 8.00, 12.00, 23.20 «Экстренный вызов» 16+ 8.30, 12.30, 19.00, 23.00 «24» 16+ 9.00 «Засуди меня» 16+ 0.50 «Восход Победы. Днепр: Град Восточного вала» 12+ 1.55 Т/ф «БОЛЬШАЯ ИГРА» 3.05 Т/с «ЗАКОН И ПОРЯДОК» 18+ 16+ 3.55 Комната смеха ЧТВ 6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чăваш ен 7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чăвашин 8.07-8.10, 8.35-8.41 Утро Чăвашин 9.00 Утренний гость /на чăвашском языке/ 9.25-9.40 Вспомни, солдат /на чăвашском языке/ 11.30-11.50 Вести-Чăваш ен 14.30-14.50 Вести-Чăвашин 17.10-17.30 Вести-Чăвашин 19.40-20.00 Вести-Чăвашин На канале «Россия 2» 6.30-7.00 Страна спортивная. Чăвашин СТС 6.00 М/ф «Волчище-серый хвостичек», «Паровозик из Ромашкова», «Так говорят», «Дед Мороз и серый волк» 0+ 6.55 М/с «Смешарики» 6+ 7.15 М/с «Куми-Куми» 6+ 7.30 М/с «Клуб Винкс - школа волшебниц» 12+ 8.00, 0.00 Т/с «6 КАДРОВ» 16+ 9.00, 19.00 Х/ф «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ» 16+ 9.30, 21.00 Т/с «МОЛОДЕЖКА» 16+ 10.30, 22.00 Х/ф «ГЕЙМЕРЫ» 16+ 12.30 Т/с «ДАЕШЬ МОЛОДЕЖКА» 16+ 13.10, 13.30, 18.30, 20.00 Т/с «ВОРОНИНЫ» 16+ 19.30 Х/ф «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ» 16+ 22.00 Х/ф «ГЕЙМЕРЫ» 16+ 0.30 «Кино в деталях» 16+ «Труссики» 4.45 «Животный смех» 16+ 5.45 Музыка на СТС 16+. До 6.00 Чăваш Наци телекуравĕ 06.00 "Республика" информаци кăларăмĕ 06.15 «Илемли урăксем» /0+/ 06.30 «Республика» информационная программа 07.00 «Ваше утро» /0+/ 07.05 «Акилбүсерен» /6+/ 18.30 «Республика» информаци кăларăмĕ 18.45 «Илемли урăксем» /12+/ 19.30 «Республика» информационная программа 19.45 «По существу» /12+/ 20.00 «Правительственная служба» /12+/ 20.30 «Акилбүсерен» /6+/ 23.00 «Республика» информаци кăларăмĕ 23.15 «Республика» информационная программа 23.45 «Правительственная связь» /12+/ 6.00 «НТВ Утром» 8.35, 10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» 16+ 10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня 10.55 «До суда» 16+ 11.55 Суд присяжных 16+ 13.25 «Суд присяжных. Окончательный вердикт» 16+ 14.35 «ДЕЛО ВРАЧЕЙ» 16+ 15.30, 18.30 Обзор. Чрезвычайное происшествие 16.25 «Прокурорская проверка» 16+ 17.40 «Говорим и показываем» 16+ 19.30 Т/с «РОЗЫСК» 16+ 23.15 «Сегодня. Итоги» 23.25 Т/с «СОБР» 16+ 2.30 «Дачный ответ» 0+ 3.35 Дикий мир 0+ 4.05 Т/с «ВОСКРЕСЕНЬЕ В ЖЕНСКОЙ БАНЕ» 16+ 5.00 Т/с «АДВОКАТ» 16+ 4 юн кун 1 КАНАЛ 5.00, 9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 0.00, 3.00 Новости 5.05 «Доброе утро» 9.15 «Контрольная закупка» 9.45 «Жить здорово!» 12+ 10.15 «Модный приговор» 12.15 «Время обедать!» 13.00 «Доброе здоровьица!» 12+ 13.45 «Истина где-то рядом» 16+ 14.00 Другие новости 14.25 «Понять. Простить» 16+ 15.15 «Они и мы» 16+ 16.10 «В наше время» 12+ 17.00 «Наедине со всеми» 16+ 18.45 «Давай поженемся!» 16+ 19.50 «Пусть говорят» 16+ 21.00 «Время» 21.30 Т/с «ОТПЕЛПЕЛ» 16+ 0.10 Х/ф «В ОДНОМ ШАГЕ ОТ ТРЕТЬЕЙ МИРОВОЙ» 12+ 1.15, 3.05 Х/ф «121 ГРАММ» 16+ 3.45 «Мозг. Перезагрузка» 12+ 23.15 Д/ф «Удар властью. Трое самозванцев» 16+ 0.05 События. 25-й час 0.40 Х/ф «КАМЕНАЦКАЯ» «СМЕРТЬ РАДИ СМЕРТИ» 16+ 2.45 Д/ф «Авиакатастрофы. Точка новостар» 16+ 4.25 Т/ф «Эволюция жизни на Земле» 6+ 5.20 Линия защиты 16+ 5.00 Утро России 9.00 «1000 мелочей» 9.40 «О самом главном» 10.25 «Кулагин и партнеры» 12+ 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести 11.50, 14.50 Вести. Делужная часть 12.00, 17.30 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+ 13.00 «Особый случай» 12+ 15.00 Т/с «ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ» 18.30 «Прямой эфир» 12+ 20.50 Спокойной ночи, малышки! 21.00 Т/с «БОМБА» 16+ 23.40 «Делужный по стране» Михаил Жванецкий 0.40 «Девчата» 16+ 1.20 Т/ф «ХУЛИГАНЫ» 2+ 16+ 1.45, 2.55 Т/с «ЗАКОН И ПОРЯДОК» 18+ 16+ 3.45 Комната смеха РОССИЯ 1 5.00 Утро России 9.00 «1000 мелочей» 9.40 «О самом главном» 10.25 «Кулагин и партнеры» 12+ 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести 11.50, 14.50 Вести. Делужная часть 12.00, 17.30 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+ 13.00 «Особый случай» 12+ 15.00 Т/с «ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ» 18.30 «Прямой эфир» 12+ 20.50 Спокойной ночи, малышки! 21.00 Т/с «БОМБА» 16+ 23.40 «Делужный по стране» Михаил Жванецкий 0.40 «Девчата» 16+ 1.20 Т/ф «ХУЛИГАНЫ» 2+ 16+ 1.45, 2.55 Т/с «ЗАКОН И ПОРЯДОК» 18+ 16+ 3.45 Комната смеха РЕН 5.00, 6.00 «Операция «Чистые руки»» 16+ 6.30, 13.00 Звонкий ужин 16+ 7.30 «Смотреть всем!» 16+ 8.00, 12.00, 23.20 «Экстренный вызов» 16+ 8.30, 12.30, 19.00, 23.00 «24» 16+ 9.00 «Засуди меня» 16+ 0.50 «Восход Победы. Днепр: Град Восточного вала» 12+ 1.55 Т/ф «БОЛЬШАЯ ИГРА» 3.05 Т/с «ЗАКОН И ПОРЯДОК» 18+ 16+ 3.55 Комната смеха ЧТВ 6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чăваш ен 7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чăвашин 8.07-8.10, 8.35-8.41 Утро Чăвашин 9.00 Утренний гость /на чăвашском языке/ 9.25-9.40 Вспомни, солдат /на чăвашском языке/ 11.30-11.50 Вести-Чăваш ен 14.30-14.50 Вести-Чăвашин 17.10-17.30 Вести-Чăвашин 19.40-20.00 Вести-Чăвашин На канале «Россия 2» 6.30-7.00 Страна спортивная. Чăвашин СТС 6.00 М/ф «Картинки с выставки», «Путешествие мурала», «Смешарики. Доскажи», «Песенка мышонка», «О том, как гном похилил дом» 0+ 6.55 М/с «Смешарики» 6+ 7.15 М/с «Куми-Куми» 6+ 7.30 М/с «Клуб Винкс - школа волшебниц» 12+ 8.00, 0.00 Т/с «6 КАДРОВ» 16+ 9.00, 14.00, 19.00 Х/ф «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ» 16+ 9.30, 21.00 Т/с «МОЛОДЕЖКА» 16+ 10.30, 22.00 Х/ф «ГЕЙМЕРЫ» 16+ 12.30 Т/с «ДАЕШЬ МОЛОДЕЖКА» 16+ 13.10, 13.30, 18.30, 20.00 Т/с «ВОРОНИНЫ» 16+ 19.30 Х/ф «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ» 16+ 22.00 Х/ф «ГЕЙМЕРЫ» 16+ 0.30 «Кино в деталях» 16+ «Труссики» 4.45 «Животный смех» 16+. До 6.00 Чăваш Наци телекуравĕ 06.00 "Республика" информаци кăларăмĕ 06.15 «Илемли урăксем» /0+/ 06.30 «Республика» информационная программа 07.00 «Ваше утро» /0+/ 07.05 «Акилбүсерен» /6+/ 18.30 «Республика» информаци кăларăмĕ 18.45 «Илемли урăксем» /12+/ 19.30 «Республика» информационная программа 19.45 «По существу» /12+/ 20.00 «Правительственная служба» /12+/ 20.30 «Акилбүсерен» /6+/ 23.00 «Республика» информаци кăларăмĕ 23.15 «Республика» информационная программа 23.45 «Правительственная связь» /12+/ 6.00 «НТВ Утром» 8.35, 10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» 16+ 10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня 10.55 «До суда» 16+ 11.55 Суд присяжных 16+ 13.25 «Суд присяжных. Окончательный вердикт» 16+ 14.35 «ДЕЛО ВРАЧЕЙ» 16+ 15.30, 18.30 Обзор. Чрезвычайное происшествие 16.25 «Прокурорская проверка» 16+ 17.40 «Говорим и показываем» 16+ 19.30 Т/с «РОЗЫСК» 16+ 23.15 «Сегодня. Итоги» 23.25 Т/с «СОБР» 16+ 2.30 «Дачный ответ» 0+ 3.35 Дикий мир 0+ 4.05 Т/с «ВОСКРЕСЕНЬЕ В ЖЕНСКОЙ БАНЕ» 16+ 5.00 Т/с «АДВОКАТ» 16+ 5 кёшнерни кун 1 КАНАЛ 5.00, 9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 0.00, 3.00 Новости 5.05 «Доброе утро» 9.15 «Контрольная закупка» 9.45 «Жить здорово!» 12+ 10.15 «Модный приговор» 12.15 «Время обедать!» 13.00 «Доброе здоровьица!» 12+ 13.45 «Истина где-то рядом» 16+ 14.00 Другие новости 14.25 «Понять. Простить» 16+ 15.15 «Они и мы» 16+ 16.10 «В наше время» 12+ 17.00 «Наедине со всеми» 16+ 18.45 «Давай поженемся!» 16+ 19.50 «Пусть говорят» 16+ 21.00 «Время» 21.30 Т/с «ОТПЕЛПЕЛ» 16+ 0.10 «Познер» 16+ 2.10 Х/ф «ЖИВОТНОЕ» 16+ 2.35, 3.05 Х/ф «СЕМЕЙНЫЕ ГРЕХИ» 16+ РОССИЯ 1 5.00 Утро России 9.00 «1000 мелочей» 9.40 «О самом главном» 10.25 «Кулагин и партнеры» 12+ 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести 11.50, 14.50 Вести. Делужная часть 12.00, 17.30 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+ 13.00 «Особый случай» 12+ 15.00 Т/с «ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ» 18.30 «Прямой эфир» 12+ 20.50 Спокойной ночи, малышки! 21.00 Т/с «БОМБА» 16+ 23.40 «Делужный по стране» Михаил Жванецкий 0.40 «Девчата» 16+ 1.20 Т/ф «ХУЛИГАНЫ» 2+ 16+ 1.45, 2.55 Т/с «ЗАКОН И ПОРЯДОК» 18+ 16+ 3.45 Комната смеха РЕН 5.00, 6.00 «Операция «Чистые руки»» 16+ 6.30, 13.00 Звонкий ужин 16+ 7.30 «Смотреть всем!» 16+ 8.00, 12.00, 23.20 «Экстренный вызов» 16+ 8.30, 12.30, 19.00, 23.00 «24» 16+ 9.00 «Засуди меня» 16+ 0.50 «Восход Победы. Днепр: Град Восточного вала» 12+ 1.55 Т/ф «БОЛЬШАЯ ИГРА» 3.05 Т/с «ЗАКОН И ПОРЯДОК» 18+ 16+ 3.55 Комната смеха ЧТВ 6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чăваш ен 7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чăвашин 8.07-8.10, 8.35-8.41 Утро Чăвашин 9.05 Для вас, любимые. Концерт по заявкам 9.15-9.45 Телепорт 11.40-12.50 Вести-ПФО 14.30-14.50 Вести-Чăвашин 17.10-17.30 Вести-Чăваш ен 19.40-20.00 Вести-Чăвашин СТС 6.00 М/ф «Сокровища затонувших кораблей», «Ну, погоди!», «Мир искусства. Певца Эльзара Никитина» 6.55 М/с «Смешарики» 6+ 7.15 М/с «Куми-Куми» 6+ 7.30 М/с «Клуб Винкс - школа волшебниц» 12+ 8.00, 0.00 Т/с «6 КАДРОВ» 16+ 9.00, 14.00, 19.00 Х/ф «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ» 16+ 9.30, 21.00 Т/с «МОЛОДЕЖКА» 16+ 10.30, 22.00 Х/ф «ГЕЙМЕРЫ» 16+ 12.30, 13.30 Т/с «ДАЕШЬ МОЛОДЕЖКА» 16+ 13.10, 13.30, 20.00 Т/с «ВОРОНИНЫ» 16+ 19.30 Х/ф «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ» 16+ 22.00 Х/ф «ГЕЙМЕРЫ» 16+ 0.30 «Кино в деталях» 16+ «Труссики» 4.45 «Животный смех» 16+. До 6.00 Чăваш Наци телекуравĕ 06.00 "Республика" информаци кăларăмĕ 06.15 «Илемли урăксем» /0+/ 06.30 «Республика» информационная программа 07.00 «Ваше утро» /0+/ 07.05 «Акилбүсерен» /6+/ 18.30 «Республика» информаци кăларăмĕ 18.45 «Илемли урăксем» /12+/ 19.30 «Республика» информационная программа 19.45 «По существу» /12+/ 20.00 «Правительственная служба» /12+/ 20.30 «Акилбүсерен» /6+/ 23.00 «Республика» информаци кăларăмĕ 23.15 «Республика» информационная программа 23.45 «Правительственная связь» /12+/ 6.00 «НТВ Утром» 8.35, 10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» 16+ 10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня 10.55 «До суда» 16+ 11.55 Суд присяжных 16+ 13.25 «Суд присяжных. Окончательный вердикт» 16+ 14.35 «ДЕЛО ВРАЧЕЙ» 16+ 15.30, 18.30 Обзор. Чрезвычайное происшествие 16.25 «Прокурорская проверка» 16+ 17.40 «Говорим и показываем» 16+ 19.30 Т/с «РОЗЫСК» 16+ 23.15 «Сегодня. Итоги» 23.25 Т/с «СОБР» 16+ 2.30 «Дачный ответ» 0+ 3.35 Дикий мир 0+ 4.05 Т/с «ВОСКРЕСЕНЬЕ В ЖЕНСКОЙ БАНЕ» 16+ 5.00 Т/с «АДВОКАТ» 16+

МАТТУР!

Виҗё султа вулама вёреннё

Шупашкарта пурăнакан Максимилиан Севастьянов ача чухнех пурнăсра мĕн кирлине пĕлнĕ. Вăл вёренюре җеҗ мар, кирек епле ёҗре те яваплăха туйнă. Җавăнпах ытти тантăшёнчен уйрăлса тăнă. Кашни кун валли план тунă, хайён ўт-пёвне җамрăкрапах пиҗёхтернĕ.

Пўлёмре тирпейленё чухне Вера такам саспа вуланине илтнĕ. Җамрăк хёрарам хваттерте 3 җулти ывăлёпе иккёшĕ җеҗ пуллине тавҗарса тепёр пўлёме васканă. Унта ларакан Максимăн аллинче политика словарьне асăрханă. Арсын ача пўрнепе тёллесе сăмахсене сыпăкăн-сыпăкăн вуланă. Вера Севастьяновна ывăлĕ җапла ир вулама вёреннинчен тёлённĕ – ара, ун чухне амăшĕ вăл сас паллисене пёлни пирки шухăшламан та-җке.

Максимилиан мĕн пёчёкрĕн тăванёсене җивёч аҗ-тăнёпе, аҗталăхёпе тёлёнтернĕ. Вăл хайёнчен икё җул аслăрах аппăшёнчен Янăран нумай вёреннĕ. Вёсем пёрле выляса ўснĕ. Шел те, пёр тăвансем час-часах чирленĕ. Вера Севастьяновна ачасен организмне пиҗёхтерме шухăшланă. Ятарлă литература вуланă, тёрлĕ семинара җўренĕ. Кўршёсем ача амăшĕ тёпренчёкёсене сивё шывпа җавăнтарнини сивленĕ, җапах җакă лайăх витём кўнĕ. Вёсем чирлеме чарăннă. Максимилиан 4 җулта бокспа тата гимнастикăпа кăҗакланма тытăннă. Шкула җўреме пуҗласан хайне спортан тёрлĕ тёсёнче тёрёсленĕ: волейбол, футбол секцийёсене җўренĕ, шывра ишнĕ, йёлтёрпе ярăннă. Олимп резервёсен ачасемпе җамрăксен гимнастика енёпе 6-мёш спорт шкулёнче вăл 4 җул аҗталăха туптанă. Ку җеҗ мар, Максимилиан кимё-карап тăвакансен кружокне те җўренĕ. Аслă шкула вёренме кёрсен кире пуканё җёклеме, велоспортпа кăҗакланма тытăннă. 23 җулти каччă халĕ те сывлăхне куллен җирёплетет.

Максимăн /ана кёскен җапла чёнеҗҗё/ амăшĕ

каласа кăтартнă тăрăх – вăл пёрремёш класранпах «5» паллăпа җеҗ вёреннĕ. «Физкультура урокне костюм чиксе кайманшăн «2» илсен пёрремёш япăх паллăн уявне те тунăччĕ», – иртнине йăл кулса аса илчĕ Вера Севастьяновна. Пуҗламăш класра вёреннĕ чухнех Пушкин поэмине артист пек каланаскер тантăшёсене те, ашшĕ-амăшне те тёлёнтернĕ. Пёрре вуласах ас туса юлни шкул ачине җылай предметпа лайăх ёлкёрсе пыма пулăшнă.

Вера Севастьяновна Шупашкарти Корней Чуковский ячёллĕ ача-пăча вулавăшёнче ёҗленĕ. Унта Максим сехечё-сехечёпе ларнă, тёрлĕ кёнеке шёкёлченĕ. Юмахран пуҗласа классика произведенийĕ, энциклопеди таран вуланă. Ф.Достоевскипе А.Чехов – унăн чи юратнă писателёсем. Нумай кёнеке вуласа вăл тавра курăмне анлăлатнă, аҗ-тăнне ўстернĕ, җут җанталăка тата сынсене лайăхрах аңланма пуҗланă. Паян җамрăксен каласу чёлхи чухăнланса пынă май җакă пушших те пёлтерёшлĕ. Марина Цветаева: «Вулани – пултарулăх ёҗне хутшăнни. Ку вара җăннипех те кăҗаклă», – тенĕ.

1-мёш класран пуҗласа 5-мёшёччен Максим Шупашкарти ача-пăча искусство шкулёнче баян класёнче вёреннĕ. Җавăн чухнех эстрада ташшин занятийёсене җўренĕ. Унтан бал ташшисене 7 җул вёреннĕ. Вăл вырăсла та, латин-американла та, җавашла та ташлама пёлет.

Севастьяновсен җемийинче юрă-кёвĕ пёлтерёшлĕ вырăн йышăнать. Максим гитара аҗта калать. Җуллахи каникула каччă яланах җёмёрле районё-нчи Юманайра ирттернĕ. Унта унăн кукашшёпе кукамăшĕ пурăннă. Вёсем аҗа тăван тăрăха юратма, җаваш халăхне хисеплеме вёерентнĕ. Шкулта вёреннĕ чухнех Максим ача-пăча лагерёсенче вожатăйра ёҗленĕ. Алла аттестат илсен И.Я.Яковлев ячёллĕ ЧППУн истори факультетне кёнĕ. Студент җулёсенче яш общество ёҗне хастар хутшăннă, вожатăйсене хатёрлекен шкулта вёреннĕ. Җулла җеҗ мар, җулталăк тăршшёпех тёрлĕ мероприятия хутшăннă. Ача җурчёсемпе медицина центрёсенче уявсем ирттернĕ.

Аслă шкулта вёреннĕ чухне Максим Вырăс драма театрёнчи постановкăсенче те вылянă. Унăн шухăшёпе – Ашот Восканян режиссер пулăшнипе вăл тёнчене аңланма вёреннĕ. «Анна Каренина» спектакльте аҗа массаллă сценăра выляма чённĕ.

Пёр вăхăт каччă аэрографипе кăҗакланнă. 2012 җулта сессие аңăҗлă вёҗлесен «Хусан» аэропортра ёҗленĕ, самолет җарланă. Ёҗлесе илнĕ укҗапа спорт велосипечĕ туяннă.

Тёрлĕ енлĕ пултаруллă Максимилиан Севастьянован вай-халĕ тапса тăрать. Тёллевёсемпе шухăшёсене пурнăса кёртме куллен тăрăшать вăл. Ёнерхи студент «ҖХ» вулканёсене акă мĕн сунчĕ: «Җын пурнăсра хайён вырăпне тупсан кăна телейлĕ пулать. Ёпĕ пурне те хайён чун киленёҗне тупма сёнетёп. Ёҗе кăмалпа җўресен пурнăҗ та хаваслă иртет. Тёрлĕ җёрте хăвна тёрёслесен кайран ачасене, юлташсене каласа памалли нумай пулĕ».

Людмила КУТЫНА.

ПУЛНИ-ИРТНИ

Майăр мыскари

Ваткиҗурт шёшкёлёхĕ мĕн кăна кăтартман-ши пире? Савăнмалли те, макърмалли те пайтах пулнă.

Җурла уйăхёнче халăха вăрманна майăр татма кёртмен, ятарлă хурал тытнă. Хуралҗа вырăнёнче Мёшёл ялёнчи питё хаяр, тăс-ланкă Пурак Вениччĕ. 10-15 сын пырать майăра: кам мёнпе «хёҗ-пашалланнă». Унччен те пулмасть – хуралҗа сиксе тухать. Михёрен тунă кутамккасене җёре ларттарать. Кашни сынран «куланай» пухса юлать: җуршар витре майăр. Аҗа хайён шăтăк-җурăк каткисене ярать. Унтан ялти карчăк-кёрчёке лав җине лартсах Ваткиҗуртне

илсе каять – майăр тасатма. Ара, лешсене эрех-сăра та кирлĕ мар. Вăрман пан улминчен йўҗётнĕ шыва пёр курка ярса парать те...

Пёррехинче Кавёрле Лекҗейĕ, Илле Вулутти, Смелов Веччи тата ёпĕ Пурак Венине сыхларăмăр. Хуралҗа карчăксене яла лешме каясса кётсе лартăмăр. Петр Иванович конюхран айăр ыйтса илнĕччĕ. Ларатпăр җапла сунарта. Пурак Вени тусан кăларса уй хапхи патёнче җухалчĕ. Ёпир шёшкёлёхрен тухса хуралҗа җуртне йăпшăнса кётёмёр. Пысăк каткасене 5-6-аҗ җёклесе майăра миҳёсене силлерёмёр. Унтан, яла

җитсен, майăра курланкинчен тапта-тапта, сăтăра-сăтăра васкаса уйăртăмăр, җийёнчех Сёмёлти Вырсарни пасарне вёҗтертёмёр. Лисаппа Туликкипе Кăмака Юрки сутуҗа вырăнёнче пулчёҗ. «Ёҗлесе» илнĕ укҗапа кёнекететрадь, ручка-каранташ туянтăмăр. Пурак Вени майăр тасаттарнă карчăксем патёнче пёр эрне макăра-макăра ёҗсе-супса җўрерё, анчах кăнтăрлахи вăрăсене тупаймарё. Милицие пёлтерме хаяймарё – ара, майăра җынсенчен туртса илнĕ-җке.

Анатолий МАКСИМОВ. Сёнтёрвăрри районё.

Гороскоп

Раштав, 2-8

Сураҗ. Япăх мар эрне, җапах кашни утăма шухăшласа тăвăр. Тупăш кўрекен ёҗ тупма, пуҗаннă проекта вёҗлеме шанăҗ пур. Унсăр пуҗне те пёлтерёшлĕ ёҗсем пур-и? Вёсене эрнен иккёмёш җурринче пурнăҗа кёртёр. Канмалли кунсенче җывăх җыннăрпа уҗалса җўреме май тупăр.

Вăкăр. Пулни-иртнине хăвăра май хаклани, шухăшăрсене ёнентерме пёлни ёҗтешёрсемпе пёлёшёрсене те тёлёнтерё. Апла пулин те җăлтăрсем хăвăра алăра тытма, кирлĕ чухне җавара шыв сыппа сёнеҗҗё, унсăрăн тёрёс җулран пăранас хăрушлăх сиксе тухё.

Йёкёреш. Философипе, тён-тёшмёшпе кăҗакланатăр. Җывăх җыннăрсемпе, тăванăрсемпе аҗта та пулсан канма палăртнă-и? Җула тухăр, вăхăта савăк ирттерёр. Кама та пулсан кўрентернĕ-и? Пёр тăхтаса тăмасăрах каҗару ыйтăр. Тепёр асăрхаттару: пёлнĕ-пёлмен җынпа чуна уҗса ан каласăр.

Рак. Җанă тавăрса вай хурас килинине туятăр. Кирек мёнле ёҗе те питё хăвăрт пурнăҗлатăр, кăткăс лару-тăруран та җамаллăнах тухатăр. Эрнен иккёмёш җурри уйрăмах аңăҗлă. Җапах ас тăвăр: канмалли кунсенче кил-тёрёшре самаях тăрмашмалла пулĕ.

Арăслан. Палăртнă тёл пулусене каярахпа ирттерме тивё – халĕ ниепле те май сук. Вăл кăна та мар, чёмсёрленнĕ пёлёшёрсен кăмалне тупма, йăнăшнă ёҗтешёршён явап тытма тивё. Кирек мёнле ёҗе те васкамасăр, тёллĕн шухăшласа тăвăр. Канмалли кунсенче спорт залне кайма тăрăшăр.

Хёр. Укҗа-тенкё ёненчен пăтăрмахсем пулёҗ: парăмсене тататăр кăна – татах кивҗсен илмелле. Ёҗре тимлёхе ан җухатăр, кашни документа тёрёслёр. Ахăртнех, ашă кăмаллă хёрпе паллашма тата җёнĕ ёҗ тупма майсем пулёҗ. Хушма ёҗ сёнеҗҗё пулсан нумай шухăшласа ан тăрăр – вăл тупăш кўрĕ.

Тараса. Пасара җул тытасси пирки шухăшланă-и? Тархасшăн, ан хыпаланăр – җăлтăрсем укҗсана җилпе вёҗтерес хăрушлăх пуррине систереҗҗё. Ахăртнех, җемьере те харкашмалли сăлтав тупанĕ. Ырă кăмалăра пула лару-тăрăва уҗамлататăр. Канмалли кунсенче аҗар-аннёр патне җитсе килёр – вёсем сире темён каласшăн.

Скорпион. Ёҗ аңмассине туятăр-и? Җапла тăк нимёнле сёнёве те ан йышăнăр. Пуҗлăхăрпа ан тавлашăр – вăл сире куншăн, паллах, пухтамё. Сире тўсме пултарайман ёҗтешёрсем кăмаллăн каласёҗ – вёсене пулăшу кирлĕ-тёр. Эрнен иккёмёш җурринче вăхăта савний-ёрпе /мăшăрăрпа/ ирттерёр.

Ухăҗă. Кунне-җёрне пёлмесёр ёҗленёшён пăшăрханма тивмё – укҗа-тенкёллĕ пулатăр. Унсăр пуҗне сире кăмаллă хыпар пёлтерёҗ. Вăлах сирён пурнăҗсара тёпрен улăштарма пултарё. Ахăртнех, ёҗ улăштараси җинчен шухăшлатăр. Кирек мёнле пёлтерёве те тёллĕн тишкermесёр ниҗта та ан шăнкăравлăр.

Ту качаки. Мён пур ёҗе лайăх шухăшласа пурнăҗласан савăнмалли сăлтавсем пулёҗ, җавăнпа җăлтăрсем чун ыйтнине шута илме сёнеҗҗё. Тимлёхе җухатмани, асăрхануллă пулни йăнăшасран сыхлёҗ. Пурнăҗсара җёнёлёх кёртес килет-и? Тархасшăн!

Шыв тăкан. Тунă ёҗсене пётёмлетмелли, җённисене палăртмалли тапхăр. Сире хыпар пёлтерёҗ – вăлах тарăн шухăша путарё. Тен, җывăх тăванăра пулăшу кирлĕ – ыйтса тёпчёр, алă парăр. Мăшăрăрпа /савнийёрпе/ чуна уҗса каласма, хыпаланмасăр пёрле апатланма вăхăт тупăр.

Пулăсем. Эрне пуҗламăшёнче эсир хаваслă – вай-халăр тапса тăрать, апла тăк пултарулăхăра аҗалантарма майсем шыратăр. Телей кайăкне алăран вёҗсертес килмест-и? Тёллĕн шухашлăр, чун хушини итлёр. Җăлтăрсен асăрхаттарăвне шута илёр: ку эрнере вак-тёвек тавар туянса тăкакланни вырăнсăр.

Җанталăк

кăнтăрла җёрле			
29.11	0	- 2	☀
30.11	-	5	- 7
01.12	-	7	- 4
02.12	-	1	- 2
03.12	-	9	- 10
04.12	-	5	- 4
05.12	-	6	- 4

Юратуна

ТЕ КУЛМАЛЛА, ТЕ ЙЁМЕЛЛЕ

Ывәләма хәйән пекех наян арәм лекрә

Ырә кун пултәр, «Җамрәксен хаҗачён» тусёсем! Эпё җамрәк мар ёнтё, апла пулин те җак кәларәма сыранса илсе пәр сас палли юлмичченең шёкёлчетёп. Чәннипе, хаҗата «Юратупа нар-кәмәшран» вулама тытанатәп. Чунпа ватәлман-ха эпё. Пёлетёп: юрату чёрене пёрре сунатлантарать, тепре ыратта-рать. Хәйне евөр җак тёрёслев туйәмсене сирёплетет те, арка-татъ те. Мәшәрәмпа 40 сүл килёштерсе пурәнәтәп. Паллах, җемье пурнәҗё яланах тикёс пулмась. Хёраpäмән арсынпа ятлаҗна чухне хәсан сәмах чёнмелле маррине пёлмелле. Упәшкин те арәмне әнланмалла. Җапла майпа җеҗ нумай-нумай сүл килёштерсе пурәнма пулатъ.

Мәшәрәмпа икё ывәл сурат-са үстертёмөр. Асли универси-тетран вёренсе тухсан җара кайса килчё, авланчё. Җемье җавәрсан арәмпе иккёшё хула-ра пёр пүлёмлө хваттер ту-янчёҗ. Укҗа-тенкё өнчен хамәр та пуләшкалатпәр-ха. Сашәпа Алина кин мәнуксем парне-лерёҗ. Канмалли кунсенче вёсем яла җемийпе килсе сүрөҗсё. Кёҗән ывәләмәр Ваня ачаш үсрө. Ашшө чёрси җинчен анма пёлместчө. Лешө унпа ытларах ылятчө. Саша мана кухняра пуләшма тәрәшатчө. Ашшөпе, шәллөпе ыляма үкётлесен те манән кёпе арки-не вёсертмөстчө. «Анне, чашәк-тирёке җавам-и? Сөтеле хамах шәлам-ха», – текелесе сүретчө. Ваня ёҗпе писёхсе үсмерө. Тёрёссипе, кунта ашшөн айәпө те пур. Картишре әна-кәна юсанә чухне Саша ашшөнчен хәпмәстчө. Шкула кайичченең пәта җаппа вёренчө. Пурте ёҗлетчөҗ, Ванюк вара урама тухса таратчө. Пёррехинче сүр-кунне йәрансем хатёрлерөмөр. Саша та хәйән пёчөк кёреҗипе төккеленсе сүрерө. Кёҗөннине те ёҗе хәнәхтарас терөм – ылямалли кёреҗе тыттартам. Хәйхискер тапрана унталла-кун-талла вёстеркелерө те часах ывәнчө. Кёреҗене айккинелле ывәтрө те мультфильм курма чупасшән пулчө.

– Ванюк, наяна пёр хөр те качча тухас сук. Ав кур-ха: Сашук епле ёҗлет. Әна чи илемлө пике качча тухө, – терөм. – Атя пёрле ёҗлер.

Таваттамёш класа сүрекен Ваня мәрт-март тукаларө те җерем сине кайса ларчө. Ашшө, кёҗөннин хутне яланах кёнё-скер, хәльхинче те әна хүтөлерө. Ванюк җакна кәна кётнө тейөн – җил пек вёҗтерсе чупрө те куран сүхалчө. Кайран әна чылай шыраpäмәр. Пахча хыҗё-

нчи юхан шыва путнә тесе сөхре хәпрө вёт. Каҗ пулттипе җеҗ шыраса тупрәмәр. Ванюк йытә йәвинчен куҗне сәтәркала-са тухрө. Пёчөк чухнехи наянлөх ача җитөннөҗемөн үссе пычө. Ачаш ывәләм ёҗ шәрши-марши-не пёлмерө. Салтака кайса килчө. Кун хыҗҗән та унән шухәш-кәмәлө улшәнмарө. Ку-нөн-сөрөн диван сыхлама юра-такан Ванюка ашшө ёҗлеттерме пәхрө – кәләхах. Мәшәрәм әна пёр вёҗөм ятларө – ку та пуләшмарө. Хәй кёҗөн ывәлне ытлашши ачашланине кая юлса әнланчө. Ваня кашни сүр сүлта тенө пек ёҗ ыраңне ылмаш-тарчө. Пёринче те нумайләха тытанса тәрәймарө. Шалу лайәх түймөҗсө, ёҗ йывәр, ывәнтар-ратъ... Төрлө сәлтав шыраө. Пире итлемерө.

Сүлсем шурөҗ. Аслә ывәләма авлантарсан кёҗөннине җемье-лентерме ёмөтлөнтөмөр. Ванюк 30 сүла сывхарчө, анчах киле арәм илсе килесси җинчен шухәшларө. Тепөртакан ывә-ләмәр күршө ял хөрөпе сүрени-не пёлтөмөр. Часах пире те унпа паллаштарчө. Тёрёссипе, пулас кин кәмәләма каймарө. Анчах мөн тавән – ывәл әна суйланә. Тавәнәмсем те Милана җине сиввөнрөх тинкерчөҗ.

– Ку кин сана төп сакайөнчен кәларас сук. Иксөре те җирөп аләра тытө, җавар та устармө, – терө аппа сөтел хушшинчен пурте тухнә хыҗҗән. Ассән сы-ларәм: пурәнәпәр – курәпәр. Темисө уйәхран туй кёрлет-тертөмөр.

– Җак ялтан сысна сүри те туянма хушман. Эпир ав хөр илме каятпәр, – терө пичче туй кунөнче. Те шүтлерө, те җәнни-не каларө, анчах киле тинөх кин кёртнөшөн әшра хөпөр-терөм. Тавансем каланә сәмах-сем хәлхара янәрарөҗ-ха, җапах ывәләм телейөшөн чунран са-вәнтам. Ванюк арәмөпе төп килте тымар ячө. Ватлә өнне сүләнсан мәшәрәм та, хам та чирлеме пусларәмәр. Эпө ёмө-рөпөх өне ферминче ёҗленө, җавна пулах сыпәсем ыратнипе тертленөтөп. Килте өне усрат-тамәр, сыснасем самәртаттамәр. Алә-ура ыратма тытансан өнөне аран саваттамәр. Ирхине Ванюкпа кин тутлән сывәрәтчөҗ, вёсөне өне сумашкән вәратма хәю җитмөстчө. Кинөм каҗхине те пулин картише витре йәтса кёрессе шанаттам. Сук, эпө чирленине Милана чухларө.

– Кин, өне су-ха, пүрнесөне те хуҗлатаймәстәп – ыратаҗсө, – терөм пёррехинчө.

– Эппин, өнөне сутмалла. Сыснасем те кирлө мар. Пасар-та аш-какай ахаль те йүнө, –

пат татса хучө Милана. Ывәләм арәмөн хутне көчө. Тертлене-тертлене темисө уйәх өне су-рәм. Кин ниҗта та ёҗлемөстчө, кунөпе килте ларатчө. Апла пулин те вәл качча килнөренпе ыльәх картише пёрре те тухса курмарө. Кил-төрөшре тирпей-лесчө хәт – сук. Ванюка хәйөн пекех наян арәм лекрө. Кин эрни-эрнипе урай сүмәстчө. Юратъ, аслә кин килсен тирпей-летчө. Хутран-ситрен урая хам сәтәрса тухаттам. Аслә кин Ми-ланәна тирпейсөр пулнәшән ят-лаҗатчө. Пёррехинче самаях хар-кашрөҗ. Кун хыҗҗән Саша җемий-пе нумай вәхәт килмерө. Туй-ранпа кин урая икө хут сүнине куртам. Унта та пулин диван-кравать айне сәтәрмарө. Курәна-каннине, пүлөм варрине, сүка-ларө те – ёҗ вёҗленчө. Пёр кун самаях аптәрәса үкрөм. Аран-аран ытратм диван җинче. Урай-өчөне – пүрне хуланәш тусан.

– Кин, урая нүрө сөтөкпе те пулин сәтәркаласа тух-ха, – терөм.

– Тин кәна сунәччө вёт. Ав урай йәлтәртататъ җеҗ. Кирлө төк – хәвах сү, – пулчө хурав. Хәй телевизор ячө те кравать җине канлөн тәсәлса ытратчө. Самаях чирлесе үксен өнөне сутма, сыснасем пусма тиврө – наян кин ёҗлесшөн мар.

– Эпө яла навуҗ шәршипе чыхәнма качча кайман. Мана пёр ыльәх та кирлө мар! – мәкәр-татрө Милана кунөн-сөрөн. Мә-нук парнелеме те васкамарө. Чун ыратрө. Чәнах та: ытлашши сәмах чөнсен ку кин төп сакай-өнчен те кәлармө. Мәшәрәмпа җәтса пурәнәтпәр җапла. Хам ачаранпах тирпейлөхе хәнәхнә. Пүртри таса марләх тарәхтаратъ. Анчах ал-ура ыратнәран кашнин-чөх урай сәваймәстәп. Тирпейсөр кин вара ёҗлессишөн касәх-мәст. Кунөпе мөн таватъ вәл? Чөрне тасататъ-сәрлатъ, питне маскәсем таватъ, илемленет. Чиперленсе әста каят – пёл-мөстөп. Манән шухәшпа, җынна сәрланни-хитреленни мар, тир-пейлөх илем күрет. Кинпе Ванюк пүлөмне көме те хәрушә. Мамай иртсе кайнә пек – сөтел, пукан, җапах, кравать җинче мөн кәна йәваланмәст-ши? Такәнса үк-мөнни кәна. Җапла майөпен кәштәртаткаласа пурәнәтпәр. Ывә-ләма наян кин лекнөшөн кам айәплә. Хамәрах. Җын пуласси ачаран паллә-ске. Ванюка пө-чөкрөнпөх ёҗе хәнәхтармарәмәр. Хәй наян пулман тәк арәмне те кунашкәллине суйламөччө е ёҗе хәнәхтарөччө. Арәмөпе упәшки мәшәр пушмак пекех.

ТАИҢ АППА.
Елчөк районө.

КУН ПЕК ТЕ ПУЛАТЬ

Тәләха телей пүрмен-ши?

Салам, «Юратупа наркәмәш» тусёсем! Чунә уҗас килет. Ку таранччен никампа та уҗҗән кәлаҗманчө. Чөремри йывәр чул пусаратъ, пурәнма җәрмантаратъ.

Аслисем каланә тәрәх – анне мана качча каймасәрах сүратнә. Аттепе сыранмасәрах пурәннә. Иртнө ёмөрөн 90-мөш сүлөсен-че йывәр килнө: шалу түймөмөн, лавкқаран тутлә апат-симөҗ туя-найман. Тепөр тесен, ун чухне лавкка сентрисем җинче те темөх пулман теҗсө. Атте ёҗкелеме юратнә. Эпө сүралсан пушшех айкашнә. Әна йөрекен ача сасси тарәхтарнә, килтен туха-туха кайнә. Темисө кун таврәнманни те пулнә. Сүлсем иртнө, эпө үссе пынә. Атте 40-е сывхарнә төле тата вәйләрах ёҗме ты-таннә. Аннепе кашни кун тенө пек харкашнә. Пёррехинче атте әна вәйлах җаппә. Анне кәмака кетөсе җаппәнә, сүранланнә. Сы-ватмәшра самаях ыртнә. Җапах нумай пурәннайман вәл – эпө 7 сүл тултарсан сөре көнө. Аттене кун хыҗҗән ашшөн прависөр хәварнә, мана ача сүртне илсе кайнә. Ачаләхәм унта иртрө. Чүрөчөрен темисөшер сөхөт пәх-са лараттам, час-часах йөреттөм. Киле каяс килетчө. Ман пата кам та пулин килөссе көтөттөм – кәләхах. Пөве көтөм, көҗөх 18 сүл тултартам. Шулашкарти пёр техникумра вөренме тытантам. Ун чухне хама сәмах патәм: манән ачәсем ашшө-амәшөпе үсөҗ, телейө пулөҗ.

Техникумра вөренөкен хәш-пөр хөр пек качәсемпе айкашса сүремерөм. Манпа тантәш пёр пике качча каймасәрах ача сүратрө. Пөпкине кукамәшне пәхма кайса пачө, тепри хырам пәрахрө. Чунран шөллерөм мөс-көсөне. Мөн хәтланаҗсө вөсем? Иртөхөҗсө. Пурнәҗ тутине пёл-мөҗсө-ха вөсем. Ман хыҗҗән харәсах темисө каччә чупрө. Нихәшне те яхәна ямарәм. Туй-там: пөри манпа ыртнә ашәтас-шән ашаланатчө. Тепри те җак шухәшлахчө ёнтө. Эпө, тәләх үснөскер, сәмәлттай терөҗ-ши? Виҗсөмөшө мана юратнине шан-тарчө. Артем хама та килөшетчө. Әна өнөнтөм. Пөрле сүреме тытансан манран телейли сүкчө. Артем Мускава ёҗлеме сүретчө, лайәх шалу илетчө. Вәл аякра чухне телефонпа кәлаҗаттамәр. Савнийөм Мускавран таврәнсан мана пылак симөҗпе, кёл чөчөк сыххипе час-часах савәнтаратчө. Артем качча тухма ыйтрө. Ки-лөшрөм. Туй кунөнче савәнмәл-ла пек, анчах чунәма хурләх пусрө. Артем тавәнөсем са-вәнчөҗ, ташларөҗ-юрларөҗ. Ман өнөнен пёр тавән та пулмарө. Төрөссипе, эпө вөсемпе тахәнах

хутшәнма пәрахнәччө. Артемән ашшө-амәшө пире пиллерө. Ку-җамран куҗсул пәчәртанса тухрө. Савәнәҗлә җак кун манпа юнашар атте-анне лармаллаччө те... Шәпа анне пилөсөрөх качча тухма пүрчө. Анне вилсен атте ялтан тухса кайнә. Вәл әста пулнине пёлмөстөп, савәнпа туя та чөней-мерөм. Туй вөҗленсен хәнәсем саланма тытаннәччө ёнтө. Әнсәр-тран палламан арсын көрсө тәчө. Пичө-куҗө пёркеленнө, хәй кука-рәлнә. Аттене палларәм. Әна ыталаса макәртәм – тахәнах пушаннә чунәма хөвел пайәрки ашәтрө тейөн.

– Хөрөм, каҗараятән тәк – каҗар. Айәплә эпө. Упәшкупә телейө пул. Сөтел җинчен җә-кәр-тавар ан татәлтәр, ачәрсөне терөс-төкөл үстөрөп. Пирөн йә-нәша тавасран асәрханә. Ас ту: җемье – пурнәҗри чи пысәк телей. Җакна хәлө тин әнлантам, – терө атте куҗсулыне шәлса. Нумай кәлаҗмарө вәл – саврәнса утрө. Унпа чунә уҗса пуп-лесшөнчө – атте аләка хупрө. Кәштах күйөнтөм. Манпа пөр минут та кәлаҗаймарө-ши? Сүр сүлтан пөртөн пёр сывәх җыннәм сөре көнинө илтрөм. Атте чир-ленө-мөн. Кунөсем шулгә юлни-не пёлнө вәл, анчах кун пирки никама та систермен.

Артемпа пөрлөшсен пурнәҗ тәруках улшәнчө. Атте пилө түрре тухаймарө. Мәшәрәма тем пулчө. Җөпөҗ, ыра кәмәллә арсын тахәш вәхәтра усала саврәнчө. Ача сүралсан та манпа хәр-хар ка-лаҗрө. Артем киле кая юлса таврәннәран час-часах харкашрә-мәр. Алә җөклеме тытанчө. «Ют-тисем патне чупакан арсын арәм-не хөнөт», – тенине илтнөччө. Җак сәмахсем түрре тухрөҗ. Куҗ айө кәвакарнәран җөр сине тухма вәтанаттам. Чөрөри юрату хөлхөмө сүннинө туйрәм.

– Уйрәлар, – терөм пёррехин-че җәтаймасәр.

– Анчах ас ту: ача манпа юлтәр тесе темөн те тавәп. Суйла, – пулчө көске хурав.

Унән сәмахөсем пушә парәп-пан пулманнине пөлетөп. Артем савнашкәл сын: мөн каланине таватъ. Унән паллакан пысәк сын нумай. Эпө – хәр тәләх. Саккун манән майлә пулсан та Артем хәйөн шухәшне пурнәҗлатөх. Җакә хәрататъ мана. Вәл пөчөк ывәлне юрататъ, мана савнинө өнөнте-рет. Сисөтөп: ют хөраpäм пур унән. Ваннәйра телефонпа вәрт-тән кәлаҗнинө пёрре мар асәр-ханә. Пёррехинче савәнма кайсан телефонне сөтел җинче манса хәварчө. Шәпах сав вәхәтра теле-фонө юрласа ячө, «Гөна» тесе сырни тухрө. Артемән юлтәшө тесе туйтрәм. Хөраpäм сасси илтөнчө.

– Кам ку? – тәруках сүхалса кайрәм эпө.

– Гәля.

Пөтөмпөх әнлантам. Кун пирки Артема каларәм.

– Сана җеҗ юрататәп, – түрре тухрө вәл, тутаран чуп турө те ним пулман пекех телевизор умне көрсө ларчө. Чунәм мөнле ыратнинө сәмахпа җырса кәтарт-ма сук. Пурәнәтәп, җәтатәп, ывә-ләма юрататәп. Тәләх сын телей курма тивөҗ мар-ши? Артем – чөе сын. Манран та уйрәласшән мар, сав вәхәтрах ют хөраpäмпа та йәпанасшән. Икө мулкач хыҗ-җән чупатъ.

ШАНӘҢСИ.
Етөрне хули.

РЕДАКЦИ ПОЧТИНЧЕН

Меммене качча тухрём

Ҷынсене пәхатәп та – әмсана-тәп. Манән упәшка сөс мемме пула. Ҷынсен мәшәрәсем темән тума та пултараçсө. Манән Мишук-и? Карта тытма та пәлмест. Ҷуркунне-көркунне ана сухалама трактор чөнмелле – манән шырамалла. Утә турттарма транспорт кирлө – каллех эпө сынна йәланса сүретөп. Мишукран усси сук.

Пөррехинче упәшкана Ваçса тракторист патне вайпа хәваласа ятәм. Урса кайрәм ун чухне. Хәт те мән тумалла – манән чупмалла. Арсын – сөмье пүсө пуль: чуптәр, өслетөр, ыйтәр.

– Тракторсәр киле ан таврән! – шалт! хупрәм урам хапхине, шал енчен сәрапа питөртөм. Хам хушәкран сәнарәм: манән мемме мән тавать-ха? Икө аллине кәсье-не чикрө те анаталла майөпен уттарчө. Көтетөп-көтетөп – ни трактор, ни Мишук сук. Шәнкәравлатәп – тытмасть. Хура көркун-неччө ун чухне. Тавраләха хура сөм сәпсан лапка-лапка юр үкме тытәнчө. Пөтрө пүс – хөл ларичен сөреме пәсмалла, сөр улми ани-не тепөр еннелле куçармалла. Кашни минутра тенө пек сөхет сине пәхатәп – Мишук сук. Урама тухрәм. Пирән умран шәпах Анюк инке иртсе пыратчө. Мишук пирки ыйтәр.

– У-й-й-й, вәл Ваçсәсен умен-чөччө, кәнтәрларанпах эрех өсөсчө, – терө Анюк инке. Тәрәхса кайрәм, тӯрех анатри урама вөсөртөм. Ваçса киле таврәнма хәтланнә-ши – урам пуçламәшәнчи юрлә-пыл-чәклә лупашкара выртать, тапәсла-нать, тухма хәтланать. Чән-чән сысна! Көлетки сөс шәна пек – пөчөкскер, хытканскер. Вәт мем-ме... Ыттисем эрех самай өссен те чип-чиперех каләсса лараçсө. Ма-

нән Мишук лупашкара йәваланать. Килте лекмеллипех лекрө әна. Мән каласа хәртмарәм пулы! Тепөр кунхине те ләпланмарәм – ятла-рәм, мәкәртатрәм.

– Эсө вара мемме арәмө. Эпө япәх тәк манпа мән туса пурән-тән? Тытса чармастәп, – терө те Мишук куçран сүхалчө. Манран хәраса пахчана тухрө. Чәнах та, мән туса пурәнәтәп-ха эпө Мишук-па? Юрататәп меммене. Сәв көркунне Мишука пула сөреме сөттереймерөмөр.

Тепрехинче чаләш карта тытса пачө. Пахча хысәнчи картана юса-малла тесе сур сүл нәйләса сүрерөм. Юлашкинчен сәвәтса кайрәм. Ух, питө мәран манән упәшка. Чаваланчө-чаваланчө – ка-с енне өс вөслөнчө. Пахча хысәне анса пәхрәм – карта көс-вөс пөр еннелле тайәнса каясла ларать. Кун пеккине хам та тәвәятәп! Каллех ятләсма-харкашма тытән-тәм. Мишук халхынче те сәмах чөнмесәр итлесе тәчө.

Пөрре хәнана кайнәччө. Сиссе те өлкөреймерөм – манән упәшка өсөсө супнә. Ташланә сөртөх урай-не персе анчө, сәвәнтах харлаттар-ма тытәнчө. Ҷынсен упәшкисем ун пек мар-сөке. өсөсчө, сиесчө, таш-ласчө, анчах ураран үкмесчө. Мишук вара өснө чухне сүрткала-ма та пәлмест. Сәвна пулах пуринчен те малтан йәванса каять. Юрать, хөллөччө ун чухне. Ялта сүл хырманран машинәпа көме сук. Кил хуҗисенчен сүнашка ый-трәм та хамән упәшкана киле туртса кайрәм. Намәс! Меммене качча тухрәм та унпах өмөр өмөрлемелле. Тәрәхтарсан та, мемме пулсан та.

Марина М.
Элөк районө.

ПАЛЛАШУ КӨТЕСӨ

Ырә кун пултәр, хаклә редакци! Эпө 57 сүлта. Хамән кил-сүрттра пөчченех пурәнәтәп. Качча кайман, ача сук. Сәк сүла ситсе те хамән шәпана тупаймарәм. Тен, эсө юнашарах? Шәнчәка сүхатмастәп. «Ҷамрәксен жаңачө» урлә эрех өсмен, төрмере ларман 55-60 сүл-сенчи арсынпа паллашасшән. Шәнкәравләр! Телефон номерө – 89061368690.

Мәшәр сүмра пулсан та сәна манәймәстәп

Сана чылай сүл каялла төл пултәм. Ун чухне сирән пата өсөсө пынәччө. Эсө тәванусем патне хәнана кайма васкаса пу-старәнтән. Питө илемлө көпе тәхәнтән. Кәпәшка сүсү сөппе арпашәнса көлеткүне сүпәрларө. Хуп-хура кусу хәйән патне илөртрө. Сәв төл пулу хысәән чөреме өмөрлөхөх көрсе выр-наçрән, темөнге хәват парса мана хускатрән. Эсө те мана килөштернине тӯрех туйрәм. Эсө өпле сывлани халө те асра...

Малашләха өненсе тинкерен-кен кусу чунәма әшәтәт, пурән-ма вәй-хәват парать. Сөпөс туту питөме сөртөнсен өмөтөмсемпе тупенелле вөсөтөп. Мана мухтамалли висө сәмах яланах тупа-тән, өмөр пөрле пулас килнине

систеретөн. Эсө – манән чөрене ырә туйәм күрөкен вут кайәкө. Санпа курнәснә кашни самант хавасләх күрет, пурәнәс туртәма пөрер картлашка сүлрөх хәпар-тәт. Санпа каләсәсан сүнме пу-сланә шәнчәкәм вәй илме тытә-нать...

Сөмье телейө – маншән чи хакли. Эпө юратнә мәшәрәмсәр пурәнма пултараймастәп, анчах мөншөн халө те сан сүнчен час-часах шухәшлатәп-ха? Мөншөн ялан санпа пуласси пирки өмөтленетөп?

– Манән та санпа пөр каç та пулин пуласчө, – терөн пөрре-хинче. Сана манәп, текөх кураç марччө тесе шухәшлатәп сөс – эсө каллех манән сүл сине тухатән. Төл пулсан каләсмәсәр

Чунәм ыратать. өнер сыват-мәшра тухтәр патөнче пултәм. «өсир темисө сүл каялла хырәм пәрахнә. Ахәртнөх, сәкә – сие юлманнин сәлтавө», – янәрарөс тухтәр сәмахөсем. Малтанах нимән те чухлаймасәр шанк хытса тәтәм. Сәк сәмахөсем мөне пөлтөрнине әнлансан чөр кусленсе үлесе ятәм. Эпө амәшө пулаймәп-ши? Упәшка иккөмөш сүл өнтө тәван ачине утәкка сиктерме өмөтле-нет. Иртнө пурнәс куç уменче сисөс өвөр ялтлатса илчө.

Ку пөтөмпөх Егорпа паллаши-чен пулас иртрө. Вәл кун пирки нимән те пәлмест. Аслә шулта

ЙӘНӘШ

Амәшөн ятне илтеймөп-ши?

әс пухнә чухне укса-тенкө ситке-лесе пымастчө. Стипенди илет-төм-ха, анчах вәл наччасрах пөтетчө. Каçхи клубсене, хупах-кафене сүресе пур-сук уксана сөппе вөсөтерөтөм. Атте-анне ялта сүрт хәпартатчө, сәвәнпа мана нухрат ытлах лекмөстчө. Пөр-пөр пысәкрах япала туянма сөс укса тыттаратчөс. Вөсем строительство материалсене туянмашкән сын-ран кивсен илнөччө. Пөррехинче парәма татма укса шанса парса ячөс. Эпө хулана ситсен нумай шухәшласа тәмарәм – колхоз пасарне вөсөртөм. Куса илемлө көпе, кофта, пушмак тәрәнчөс. Анчах хакөсем... Чәтаймарәм – сумкәри мән пур уксана кәларса хутәм. Кун хысәән атте-аннерен хәраса яла пөр уйәх каймарәм. Пөррехинче иккөшө хулана персе ситрөс. Атте мана тустарчө төк тустарчө. Анне үлесе макәрчө: «Шөлмә хөрө! Вәкәр сутса парә-ма татас терөмөр. Мән хәтлан-тән?! Халө әстан укса тупас?» Вәрсрөс-туллашрөс те пүлөмрөн тухса утрөс. Куçсуле шәла-шәла чылайччен лартәм. «Всө! Ситет сөтөк-сүрәк көпе-йөм тәхәнса! Кәсәл сүллахи каникулта өслеме каятәп. Атте-аннене уксана тавәр-са парәп, ыттипе тумтир туянәп», – сәмах патәм хама.

Йывәсөсем папка кәларса сүлсә сарчөс. Клубсем тәрәх сулланса

сүресе зачетсемпе экзаменсене әнәслә тытаймарәм. Хыт кукар пөр преподаватель темөнге йә-ләнсан та зачет көнеки сине «3» шаплаттарса лартрө. Стипенди те пөтрө! Кулянса-аптәраса тәмарәм – вәрт сәврәнтәм та аләка шарт! хупса тухса кайрәм. Пөр юлташ урлә өс тупрәм. Сәкәнта манән пурнәс такәнчө те өнтө.

Пуйәса пөрремөш хут ларса курсан сәмартта тума ларнә чәх пек сәвәнтәм. Эпө – проводник! «Хи-хи, ха-ха» пурнәс пусланчө. Манән илемлө көлетке арсынсе-не илөртрө. Пөри пилөкрен ачаш-ларө, тебри купарчана тытрө... Хәюлантәм. Арсынсемпе йөкөл-төшсе каләсрәм, анчах пөрне те сывәха ямарәм. Азербайджан сын-нипе паллашрәм. Ахаль те хура сүсүлисөм, төттөмрөх үтүлисөм ки-лөшетчөс те, Раиса курсан пуш-шех ирөлтөм. Раис сөпөсчөсөн каләсрө. Паллашнә кунхине пөрле чөй өсрөмөр, каччә мана купене чөнчө. Иксөмөрөх каләсса лартә-мәр. Раис чуп тума, пөсөсө ачаш-шән сөртөмне тытәнчө. Хирөс-леймерөм – мән пулмалли пулчө. Раиспа тәтәшах төл пултәмәр. Вәл күршө республикәра хвәттер тара тытса пурәнәтчө. Сү кунө-сем вөслөнчөс. Пөр ирхине кә-мәл пәтрәннине, хәсәс килнине туйрәм. Аптекәна чүпичченех әнлантәм – сие юлнә. Каярахпа сәкна «икө йөр» те сирөплөтрө. Раиса пөлтөртөм. Сәвни манән шанәса тӯрре кәлармарө. Хыпара илтсен хурланса үкмерө, анчах сәвәннипе качака пөтекки пек те сикмерө. «Мөнөх, пөрлөшөпөр», – терө көскөн.

Атте-анне көтмен хыпара илт-сен пәшәрханса үкрө, сәпах хирөс пулмарө. Раис тәванөсемпе мана сүраçма килчөс. Лөшөсө туй тума васкамарөс, уява тепөр висө уйәхран сөс ирттерме па-лартрөс. Укса пухмалла, төплөн хәтөрленмелле имөш. «Сие юлни ахаль те пөр уйәх иртрө. Тепөр висө уйәхран хырәм мәкәрәлса тухө», – шухәшларәм әшра. Туя хөрсө кайсах хәтөрлөнтөмөр. Ту-сәмпә венчет көпи темисө кун суйларәм. Раиспа пөрле сөрөсөсө туянтәмәр. Пөтөмпөх хәтөрчө өнтө.

Тепөр кунхине сүтә пулас-ләхәм кантәк өвөр чәл-пар саланчө. Раис шәнкәравларө. – Туй пулмасть, – илтөнчө унән сәсси.

– Мөнле-ха капла? – ним калама аптәрарам тәрүк сүхал-са кайнәран.

– Санән манччен те арсын-сем пулнә. Чөрү айөнге – манән ача мар.

– Санән ачуна йәтса сүре-төп. Качча илмөстөн төк вәрта төвөленнө чун мана та кирлө мар!

– Хәт те мән ту, – Раис телефона сүнтерчө.

Атте ытлах пәшәрханмарө. «Сана тивөс мар вәл. Чәваш каччине, лайәххине, тупән, телейлө пулән. Ял пөр хушә көрлесе илө те шәпланө», – терө атте. Эпө әна ача көтни пирки каламан, унсәрән вәл манпа мән тәвөччө-ши – пөлмөстөп. Раиса чәннипөх те юрататтәм. Вәл сәпла хәтлан-нине ниөпле те әнланайма-рәм, сывәраймасәр макәртәм.

– Раис манпа мар тәк ача та суралмө, – пат татса хутәм.

– Хөрөм, ан васка, төплөн шухәшла. Кайран үкөнмелле ан пултәр. Ача айәплә мар. Сүрат, икө ачана ситөнтөрнө төк әна та пәхса үстерөпөр, – үкөтлөрө анне. Итлөмерөм – сыватмәша ситрөм. Тухтәрсөсө тепре шухәшласа пәхма сөн-чөс. Сук, сәврәнса утмарәм, хырәм пәрахрәм.

Кун хысәән та кулянмарәм, пысәк йәнәш тунине әнланма-рәм. Сур сүлтан Егорпа па-ллашрәм. Чәваш каччи атте кәмәльне те кайрө. Туй тусах пөрлөшрөмөр. Анне те маншән сәвәнчө. Егорпа манран те-лейлө сын сүкчө. Уйәхсөсө пөрин хысәән тебри ылма-шәнчөс. Мәшәрәм сие юласса көтрө. Кәләхах. Икө сүл иртсен те өмөт пурнәса көреймерө. Тухтәр сәмахөсем сәпса хусрөс. Егора өпле калас? Кусөнчен мөнле пәхас? Унән өмөтне нихәсән та пурнәслаймәп-ши? Пөтөмпөх хам айәплә.

КАТЕРИНА.

/Районне паләртман/.

ЧУНРИ

наркәйтәш

Эпё Комсомольски район хаҗатёненче 1967 җул вёҗёненче, җар-тан таврәннә хыҗҗан, ёҗлемә пуҗларам. Редакцин ял хуҗаләх пайёнен пуҗләхё Петёр Эрёверт /Петр Печников/, Юрий Скворцов корреспондент тата эпё, тёп редактор җумё, район центрёненче Митюкова Хвекля аппа патёненче пурәннаттамар. 1969 җул пуҗла-мәшёнче Хвекля аппа пуртне сутса җёнен Шупашкара ывәлё патне куҗса кайрё. Пирён җёнен хваттер шырамалла пулчё. Мана Дмитрий Артюшкинпа унан мәшәрё Санюк аппа пурәнма кёртрёҗ. Петёрпе Юрка ватәлнә Мария Самарина патёненче кётес тупрёҗ. Комсомольскиненче /Аслә Каҗалта/ җав хёраpäма Чёкеҗ аппа тесе җёнөтчёҗ. Вәл тахҗанах тәләха тәрса юлнәччё. Петёрпе Юрккана хваттере кёртиччен карап пек пыҗак пуртре вәл пёчченех пурәннә. Хәй каланә тәрәх, унта тахҗан районти җыхәну уйрәмё ёҗленё.

Ёҗри юлташәмсен хваттерне тәтәшах җуренипе эпё Чёкеҗ аппапа хәвәрт паллашрәм. Пёррехинче, утә уйәхён варринчи җутә ир, унан әләкне шақкама тур килчё. Әләка вәтәр җулалла җитнё палламан пёр арҗын уҗрё.

– Александр Бачков, – терё әлә парса.

Вәл ывәрәсла пулперё. Эпё унан ыйтәвёсене җавашла хуравларәм. Ун җине тёсесе пәхрәм.

– Александр Алка сәвәҗ пекех-җке эсир, – терём әна.

– Эсир йәнәшмарәр. Эпё – Александр Егорович Алкан ывәлё, Мария Самаринән мәнукё, – хуравларё вәл.

– Эсир Бачков хушаматлә-җке. Мёншён Алка мар? – тёлөнтём унран.

– Эпё җуралнә чухне атте Бачков хушаматлә пулнә, каярахпа җёҗ вәл хушма ят илнё, – әнлантарчё Саша.

Җакән хыҗҗан әна Чёкеҗ аппа патёненче темиҗе хутчен те куртам. Вәл кукамәшё патне Шупашкартан җас-җасах килсе җурөтчё. Унан йәмәкёпе Светланапа та паллашма тур килчё. Сән-пуҗёпе вәл пёрре те пиччёшё пек марччё. Каярахпа эпё Светланән ашшё Александр Алка мар, урәх җын пулнине әнкартам. Чёкеҗ аппапа юнашарти кирпёч җуртра унан кёҗён хёрё Рита Северова пурәнәтчё. Сашәпа, Светланәпа, Чёкеҗ аппапа калаҗса Алкан кил-йышён историне пёлтём.

Александр Егорович Тутарстанән халхы Теччё районёнчи Кәнна Кушкинче 1913 җулхи җукён 27-мёшёнче җуралнә. Ача чухне, чи тертлё җулсенче, ашшёсёр тәрса юлнә. Амәшё әна Хусанти ача җуртне леснё. Александр ача җуртёненче җитёничченех пурәннә. Кунта вәл пуҗла-мәш тата вәтам шулсене пётёрнё. Чәваш педагогика техникумёненче вёренсе тухса диплом илнё. Ун хыҗҗан вәл Чәваш Республикне килме кәмәл тунә, ялсенчи пуҗламәш тата вәтам шулсенче учительре ёҗленё. 25-ре чухне Чәваш педагогика институтне пётёрнё. Җакәннә вәл Аслә Каҗал хёрёпе Елена Самаринәпа паллашнә. Лена җёҗпөл җёҗки пек чипер, йәрәс пүллё, йәваш пулнә. Александр та унран уксе юлман: каччә илемлөхөпе, хәюләхөпе, вёри юратәвөпе, җивөч әс-пуҗёпе паләрнә.

Вёсем институтра вёреннё чухнех пёрлешнё. Иккёшне те Етёрнери педагогика техникумне ёҗлемә янә.

Телей шәл җёмёрсе кёме васкаман – Лена хәвәрт аталана-кан укпе чирёпе нушаланнә. Уяр кун аҗа җиҗем пек килсе җапнә җак инкек Бачковсене. Лена җемьепе пурәнма май җуккине әнланнә, тәван ялне каялла таврәннә та Етёрнене кайма килё-

сандрпа Людмила хушшинче «пәтә пиҗмен». Арәмё упәшки патне фронта җырусем җырнә. «Александр Егорович фронтра чухне арәмёненч илнё пёр җыра-ва виличченех упрарё. «Пёрех хут эсё пуҗ хурсан кун пек пёчөк укҗа мар, пыҗакрах илёттём», – тенёччё унта. Җак сәмахсем Алка җёринө вут пек җунтарнә. Җыру икё җын хушшинчи җыхәнәва татнә. «Җакән хыҗҗан манән чун

пёччен ярсан темён тәвё. Тархасшән, Комсомольскине эсё те пёрле кай», – терё мана Мария. Алкапа иксемёр кайрәмәр. Пәләртнә вәхәта Людмила суда пымарё. Урама уҗәлма тухрәмәр. Людмила җитрё. «Санән укҗупа пурт лартрәм. Җёнен пурт ёҗкине пыратән-и?» – терё вәл Алкана йыхәрса. Җыравҗә нимён те хуравлармәр. Шала кётёмөр, суд пуҗланчё. Район прокурорё вёсем

са кайиччен Саша хулари коммунәллә хуҗаләхра ёҗслерё. Комсомольскине кукамәшё патне кайсан Сашәпа сахал мар кала-җаттамар. Уявсене вәл ашшөпе пёрле ирттерни, пёр-пёринне җас-җасах тёл пулни җинчен калатчё. Ашшө виличчен темиҗе җул маларах вәл тёп хуларан Каҗпи-Кавказ тәрәхне тухса кайса тёлленчё. Унан малашнехи пурнәҗё пирки эпё нимён те пёлместёп.

Иртнё ёмёрён 30-мёш җулёсен варринче Александр Алка «Шывармань» халап җырнә. Җав тапхәрта вәл институтра пёрле вёренекен хёре Ленәна юратса унпа җывәхланнә ёнтё. Вёсем Аслә Каҗала хёрён амәшё патне тәтәшах кайса җурөнё. Чёкеҗ аппан килёненч җур җухрәмра, Кётне җинче, шыв арманё пулнә. 70-мёш җулсен пуҗламәшёнче арман җурчё ишёлменччө-ха. «Элексантәр кёрү пирён пата килмессерен Кётне җинчи арман кайса җурөтчё. Мельник әна халап каласа панә», – терё пёррехинче Чёкеҗ аппа. Саша җавашла калаҗмастчө, җапах ашшөн җёлхине лайәх әнланатчө. «Атя-ха, җав арман патне кайса килер», – терё пёррехинче. Кайрәмәр. Ишёлме пуҗланә җуртсәр пуҗне нимён те җукчө. Кётнене туррөн юхтар тесе экскаваторпа җавса урәх җулпа янә. Кайран вәл хәйён кивё җулне тупрө, унчченхи пекех юхма пуҗларё. Кичемленсе таврәнтамар ишёлсе ларакан арман патёненч Сашәпа иксемөр.

Алка хайлавёненче Кётне җук, Сёве пур. Кәнна Кушкинчен Александр пёчөк чухнех тухса кайнә. Сөви те җав ялтан аякра. Кайса җурөнө-ши вәл унта? Алка – халап авторё. Фабуләна вәл аппа та, капла та туйма пулта-рать. «Шывармань» легенда җёҗ мар, вәл – җавашсен пёрремёш опери. Алка опера либреттинө хывас енёпе те сахал мар тәрмәшнә.

Алка хёрё Вера пирки каларәм ёнтё. Вәл ырә-сывә пурәнәт-ха. Ёмёрёпе вәтам шулсенче, кайран гимназиере ачасене вёрентрё. Шупашкарти литература музейёненч ирттернө Алкан җуралнә кунёсене пёрре те сиктерместчө. Вера Александровна Ходарченко ашшө җинчен ялан тухса калаҗатчө. Мария Вера хыҗҗан ывәл та җуратнә. Вәл лайәх үссе җитённө, анчах җарти радиациө пула ир вилнө.

Халё Алка таврашёнче пулнә җынсенчен Вера Александровнәсәр пуҗне никам та җук ёнтё. Пурте вёсем ёмёрхи йыхәпа җывәраҗҗё. Александр Алка 63-ре чухне 1977 җулта вилчө. «Александр Егорович йывәр чирпө, җөлхө парён усал шыҗҗипө хытә асапланчө. Метистазәсем ытти органа җасах куҗмарёҗ пулмалла. Онкологи больницнө нумай ывөртчө. Җулла вилчө. Питё хурланса пыгартәмәр. Пурәнмалла та пурәнмаллаччө-ха унан», – аса илет җаваш җыравҗи Хветёр Агивер.

Александр Алка писатель пирёnten уйрәлса кайнәранпа вәтәр ултә җул иртрө. Унан кёне-кисем, сәввисемпе поэмисем пурәнәҗҗө-ха. «Шывармань» оперәпа балет театрөн сцени җинчен каймасть. Җакә савәнтарать те.

Геннадий УТКИН.

Чёкеҗ аппа кёрёвё

Чәваш халәх поэчө
Александр Алка
җуралнәранпа 100 җул җитрө

шмен. Җав вәхәталла Алка паллә сәвәҗсен ретёнче шуланнә. Пёрремёш сәввисем Хусанта тухса тәнә «Утам» альманахра пичетленнө. 1938 җулта Александр Алка СССР Писательсен союзён членё пулса тәнә.

Сәр җинчи пёчөк хуларә Бачков-Алка нумайләха пёччен тәрса юлнә. Лена пёр уйәхран та Етёрнене таврәнман. Кунта унан йәмәкё Лючча җурөме пуҗланә. Сисмесёрех Людмиләпа Александр пёрлешнө. 1939 җулта вёсен ывәл җуралнә. Ачана Саша ят хунә. Лена Алкана йәмәкёпе җемьеллө пурәнма җармантарман. Җасах вёсем хут уйәрттарнә. Апла пулин те Люда Етёрнене куҗма васкаман. Аслә Каҗалта /1939 җулта унан ятне Комсомольски тесе уләштарнә, район центрө туса хунә/ ача садёнче воспитательре ёҗленө.

Җав җулах кёркунне Александр Алкана җара илнө. Салтак вәхәчө 1945 җулчченех тәсәлнә. Алка йывәр җак вәхәтра та литература ёҗне пәрахман. Тәван җөр-шывән Аслә вәрҗи пуҗланиччен 1940 җулта, Чәваш кёнеке издательствинче унан «Хёвеллө ир» сәвәсен пуххи пичетленнө. Фронтра вәл саперсен ротин командирө пулнә, тәватә хутчен аманнә. Хёрлө Җәлтәр, Хёрлө Ялав, II степень Тәван җөр-шыв вәрҗин орденёсене – икшер, «Паттәрләхшән», «Берлина илнөшөн» медальсене тивёснө.

Тертлө те юлнә кунсенче вәл «Аса ил-ха, юлташәм!», «Аманнисене курсан», «Тәван тантәш тапри җинче», «Хәюләх», «Шухәшласан», «Ырә ят», «Атәл каччи», «Днепр», «Одёр җинчи җапәҗу», «Җёнтерү ялавё», «Вена вәрманё», «Дунай хумёсем» сәвәсемпе поэмәсем җырнә, «Чәваш коммуни» хаҗатпа «Илемлө литература» альманахра пичетленнө. Кайран «Тәватә җулталәк» /1947/, «Сәвәсемпе поэмәсем» кёнекөсем тухнә.

Мәшәрланнә пулсан та Алек-

сивёнчө», – тетчө Александр Егорович. Вәйсәррән тёлкөшекөн юрату кәварё сүннө», – аса илетчө Чәваш халәх поэчө Георгий Ефимов.

Чёкеҗ аппа сәвәҗа икё хөрне те качча парса та кёрёвне телейлө тәвайман. Эпир унпа Александр Алка пирки сахал мар калаҗнә. «Кёрёве хурламастәп. Аван җынччө вәл. Хёрёмсем айәплә пулчөҗ», – тетчө Мария Самарина.

Алка җапәҗу хирёнче чухне унан пёрремёш арәмё Лена җёре көнө, иккёмөшөпе Люччапа җыхәнә татәлнә. Вәрҗә вутёнче Александр Егорович Украина пикипе Марийәпа паллашнә, вёсем пёр-пёрне савнә. Вәрҗә пётсен Алка Марийәна Шупашкара илсе килнө, вёсем арлә-арәмлә пурәнма пуҗланә.

Чәваш литературинче, хаҗат-журнал, кёнеке кәларас ёҗре Александр Алка җёнен җитёнүсем тунә. 1946 җулта вәрҗа пула хупәннә «Сунтал» ывәрән «Ялав» журнал тухма пуҗланә. Алкана тёп редактора җирөплөтнө. Унан «Җуләм витөр җул куранать», «Җуралнә җөр-шывра» поэмәсемпе сәвәсен кёнекисем кун җути курнә.

Лючча Комсомольскиненч ёҗлөсе пурәннә пулин те Алкана җыхлама пәрахман. Шупашкара кайса унпа тёл пулма тәрәшнә, шав-шав җас-җасах җёҗленө. «Алимент сахал», – тесе туллашнә. Хәйсем уйрәлни җинчен документ тутарасран вутран хәранә пек хәранә.

Иртнө ёмёрён 50-мёш җулёсен пуҗламәшёнче Александрпа Марийән хёр җуралнә. Лючча Алкаран уйрәлма ирөк паман пирки Вәрәна ашшөн хушамачөпе җырма май килмен. Алка Людмиләран уйрәлни җинчен хут тутарма тёллев тытнә.

«1952 җулта Александр Егорович хәйне Людмиләран уйәрма ыйтса Комсомольски район судне ыйту җырчө. «Сашәна унта

уйрәлнин сәлтавне ыйтрө. Алка Людмила фронта янә җырава турөх туртса кәларчө. Әна вуласан прокурор җәтаймасәр: «Чунсәр хёраpäм эсө», – терё. Суд вёсене пёр сәмахсәрах уйәрчө», – каласа кәтартнәччө Георгий Ефимов.

Җемьө ыйтәвне татнә хыҗҗан Алка литература ани җинче тата та пултарулләрах ёҗлемө пуҗланә. Вәл критикәра, публицистикәра, прозәра әсталәхне кәтартнә. 1954 җулта унан «Юлташпа юнашар» калавсен пуххи тухнә. «Җамрәксем» ятпа повөҗсем пичетленнө. Вулакансем патне сәвәсемпе поэмәсен темиҗе кёнеки җитнө. Иртнө ёмёрён 60-70-мёш җулёсенче «Хурама та хурән», «Хёҗпе җурла», «Пурнәҗпа вилөм» проза хайлавёсен, «Пурнәҗ таппи», «Кунсем-җулсем», «Полк ялавё», «Атәл каччи», «Сәввәмҗәм, сәввәм», «Җуләм витөр җул ывөртать» сәвәсемпе поэмәсен кёнекисем пичетленнө.

Александр Алка җылай кёнекине ывәрәсла куҗарнә. Мускавра унан сәввисемпе поэмисем 1962 җулта «На новой Волге» ятпа тухнә, Шупашкарта «Мои друзья» /сәвәсем, 1950/, «Мои земляки» /поэма, 1959/, «Времена года» /сәвәсем, 1964/, «Вязы да березы» /повөҗ, 1965/ кёнекисем пичетленнө. Поэт Юрий Збанацкин «Җөҗпөл» романне, Шекспирпа Пушкин трагедийёсемпе сәввисене җавашла куҗарнә.

Чәваш җыравҗисем Алкана акәш-макәш хисөплөнө, унран канаш ыйтсах тәнә, вәл каланә сәмахран иртмен. «Ялав» редакторёненч тухнә хыҗҗан вәл Чәваш Енри писательсен союзён правленийён яваплә секретарёненч, председателёненч нумай җул ёҗленө, Аслә Канаш депутатө пулнә. Әна Ёҗлөх Хёрлө Ялав тата Хисөп палли орденёсемпе җысланә.

Александр Егорович мён виличченех аслә ывәлөпө Сашәпа җыхәнә тытрө. Шупашкартан тух-

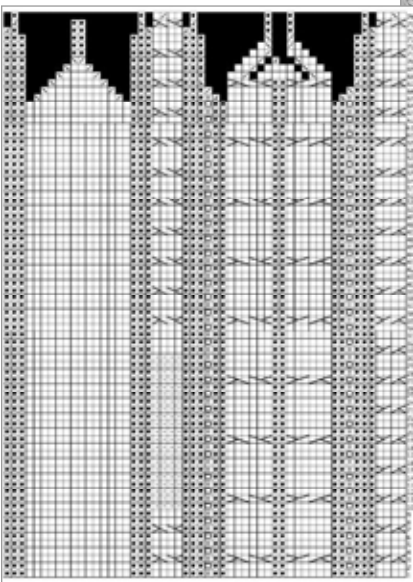

Сирён балли

АЛ ЁСТИ

Эрешлё алсиш

Хёл җывхарать. Чылайашё алсиш-перчетке туянма пасар-лавккана чупать. Унти хаксем вара... җыртаҗё! Тәхтәр-ха! Йёппе җип туянар та хаварах ашә алсиш җыхаятәр.

Ёҗ йёрки ансат. Йёп җине 52 куҗ тумалла, резинка /2х2/ җыхмалла – 40 рет. Юлашки ретре 2 куҗ хушмалла. Малалла схемәна пәхәнмалла. Пүрне шәтәкё – 10-мёш ретре. Аңа

җапла җыхмалла. Пёчёк «җивётён» варринчи 2 куҗён икё енёпе куҗ хушмалла: кашни иккёмёш ретре – 3 хут, кашни виҗҗёмёш ретре – 3 хут, кашни иккёмёш ретре – 3-4 хут. Йёп җинче 18-20 куҗ пулсан вёсене майра йёппи җине куҗармалла. Унтан җитмен 2 куҗа тумалла та схемәпа малалла җыхмалла. Пүрнене юлашкинчен җыхмалла.

АСРА ТЫТМА

Кёверен хәтәлмашкән

Җуллахи тума шкапа пуҗтарса хума, хёллехине кәларма вәхәт җитрө. «Кёве җиме тытәнмё-ши?» – чылайашне җак ыйту канәҗҗарлантарать. Кёверен хәтәлмалли ансат мелсемпе паллашма сөнөтпөр.

Чи малтанах шкапри кирлө мар, кивё япаласенчен хәтәлмалла. Хәш-пөр тумтире тәхәнмәстәр тәк вәл шкапра тусан пуҗтарса ан ырттәр. Кивё япаласем кёвешөн – пурәнмалли, җамарта хумалли лайәх ыраң.

Шкапри җүлөксене супән ирёлчөкөнче йёпетнө татәкпа лайәх сәтәрмалла. Кун хыҗҗән мён пур шәтәк-сұрака укуспа тасатмалла. Шкап аләкне тўрех хупмалла мар – уҗәлтәр, типтөр.

Шкапа пуҗтарса хуриччен тумтире җумалла, хёвел җинче лайәх типөтмелле. Япалана иккёмёш хут чўхенө чухне кәштах укус хушмалла. Кёве җак шәрша чәтма пултараймасть.

Нафталин пирки мансан лайәхрах. Пөрремөшөнчен, вәл сывләха сиен кўрет. Иккёмёшөнчен, вәл кёвене пөтермест, хәратать җеҗ. Нафталин маларах хунә җамартасенчен хәтармасть. Чи лайәххи – шкапа марльәран җелөнө пёчөк михёсем хуни. Вёсен ашне лаванда, армути, пилеш куракё тултармалла. Җавән пекех апельсин хуппине хума пулать. Килте чечек нумай тәк шкап җүлөкё җине чикен куракён /герань/ е колеус җулҗине ырнаҗтармалла.

ТУТЛӘ ПЁСЕРЕР-И?

Мандарин кукаль

8 мандарин, 1,5 стакан сәхәр, 1 стакан шыв, 4 җамарта, 1 стакан манна кёрпи кирлө.

4 мандарина җавракан касмалла. 1 стакан сәхәра шыва ярса вёретмелле – пылак шыв пулө. Унтан мандарин җаврашкисене ямалла, 5 минут вёретмелле. 3 мандарина хуппинчен тасатмалла, нимөр тумалла. Юлнә 1 мандаринән сөткенне кәлармалла, аңа пылак шыва ямалла. Пылак шыва кәштах җәраличчен вёретмел-

ле. Җамартан 4 саррине сұр стакан сәхәрпа кәпәшкалантармалла, хутәша мандарин хуппине, нимөрне, манна кёрпине ямалла, лайәх пәтрятмалла. Җамарта шуррине кәпәшкалантармалла, чустана ямалла. Чустана майөпен пәтрятмалла – җамарта шурри кәпәшка юлтәр. Кун пек майпа кукаль пёсернө чухне лайәх хәпарө. Ятарлә формәна мандарин җаврашкисене хумалла, җиелтен чуста ямалла. Кукалье духовкәра 35-40 минут пёсермелле. Пиҗсен аңа мандаринран хәтөрленө пылак

шывпа сирпөтмелле, сўнтернө духовкәна лартмалла.

Салат

1 кишөр, 100 грамм сыр, тётөмлөнө 100 грамм кәлпаси, ыхран 3 шәлө, 2 апат кашәкё майонез, консервланә кукурус – 250 грамм, тәвар, пәрәс кирлө.

Кишөре, сыра теркәпа хырмалла, кәлпассие тәрәхла турмалла. Кишөре, сыра, кәлпассие, кукуруса, ыхрана, майонеза пәтрятмалла, тәвар, пәрәс хушмалла. Салата ешөл пахча җимёҗпе хитрелетмелле.

ХАЛӘХ МЕЛЁПЕ

Шёпён тухсан

Пёчөк чухне шёпён час-часох тухатчө. Ас тәватәп-ха: асанне вёсене темөнле шёвекпе пөтеретчө. Җәпан тухать-и, ўслөк аптәратать-и – вәл халәх мелёпе уҗә куратчө. Халө пирён җемье халәх медицинипе туслах мар, никамран та вёренме җук. Кәштах җирлесе-нех аптекана чупатпәр. Тархасшән, шёпёнрен сипленмелли халәх мелёсемпе паллаштарәр-ха.

Виолетта Н. Етёрне районө.

Җын организмне папиллома вирус лексен шёпён тухать. Паллах, җак җирпе аптәрасан дерматолог патне җитмелле. Вәл сиплев курсө паләртө. Халәх мелёпе уҗә куриччен те уңпа канашламалла.

Ыхра шёпөне пөтерет. Анчах унән җитменлөхө те пур. Вәл шёпён җывәхөнчи сывә ўте те сиенлетме пултарать. Җавәнпа лейкопластырь кирлө. Аңа шёпён пысәкәш касса шәтәк тумалла, ўте җыпәҗтармалла. Хутәша хәтөрлемешкөн ыхран темиҗе шәлө, темиҗе кашәк пан улми уксусө кирлө. Ыхрана лайәх лапчәтмалла, кантәк савәта ямалла, унтан пан улми уксусө хушмалла. Уксус пәтә евөр хутәша хуплатәр. Аңа 2 сехет лартмалла, ун хыҗҗән марля витөр сәрәхтармалла. Хутәша шёпён җине хулән сийпе 20 минутләха сёрмелле, җиелтен полиэтилен хутаҗпа витмелле. Ыт кәштах чөпөтме тытәнсан ан пәшәрханәр: җавән пек пулмалла. Анчах ытлашши ан пёсерттөр. Җакна туйрәр тәк хутәша тўрех илмелле. Кун пек чухне урәх мелпе уҗә кура. Ыхра икерчи хәтөрлемелле. Сұр ыхра, 2 апат кашәкё җәнәх /ыраш җәнәх пулсан лайәхрах/, вёретнө шыв кирлө. Ыхрана вөтө теркәпа хырмалла, җәнәхпа пәтрятмалла. Кәштах шыв хушса чуста җәрмалла, пёчөк икерчөсем янтәламалла. Шёпөне ашә шывра 10 минут тытмалла, ун җине ыхра икерчи хумалла. Лейкопластырьпе җирөплетмелле, мёншөн тесен аңа 6-8 сехет иртмесөр илмелле мар. Җавәнпа сиплеве җывәрма ыртас умөн тусан аван. Ирхине шёпён тухнә ыраңа ашә шывпа җумалла, ача-пәча кремө сёрмелле. Икерчөпе 1 ыйәхран кая мар сипленмелле. Шёпөн пөркеленнине, пөчөкленнине 10 кунран туятәр. 3 эрнерен хәйпәнса ўкө, анчах сипленме чарәнмалла мар. Шёпөн тин җеҗ тухма тытәнчө тәк ыхра сөткенөпе уҗә кура. Шёвекпе кирлө ыраңа таләкра 3 хутран кая мар сёрмелле.

ПЁЛЕТЁР-И ЭСИР?

Сұр ёмөр пёрле пурәнсан

Сапфир туйра /45 сұл/ кил-сұрта җак чул пек төспе /сұтә кәвак/ илемлетмелле. Сапфир – стреса ирттерме пуләшакан чул. Вәл 45 сұл пёрле пурәннә мәшәршән та ытлашши пулмө. Уявән төп йәли – венчет җөрри-сене сапфирпа илемлетни. Уява җывәх, хаклә җынсене чөнмелле.

Ылтән туй /50 сұл/ – мәшәр пурнәҗәнчи чи паллә уяв. Хыҗра – сұр ёмөр. Җавәнпа җак уява та «ылтән» тесе ахальтен каламан. Ылтән туя сайра хутра паллә тәваҗҗө. Мәшәр аңа уявлять тәк җак кун чән-чән прәҗнике җаврәнәт. Ылтән туй пөтөм җемьене төп киле пухать. Юбиярсемпе юнашар – пёрле нумай сұл пурәннин «җимёҗө»: ачисем, мә-нукөсем... Ылтән туя пөрлешнө чухнехинчи пекех уявляҗҗө. Чи кирли – аңа паллә тума төплөн хәтөрленни. Көтмен парне юбиярсемшөн кәна мар, җемьешөн те ыра пултәр. Паллә кун җак йәлана тумалла: мәшәра ылтән вак уҗәпа, җавән төслөх сәтәрка хутпа, конфеттине сапмалла. Җавән пекех туләх пурнәс, телей, юрату, аңлану сунса тырә, рис кёрпи сапаҗҗө. Ку ёҗе хәнасем, тәванёсем тәваҗҗө, җак сәмахсене калаҗҗө: «Сұр ёмөр каялла сирён җине аңланәвән, юратәвән, тулән пурнәҗән «ылтән җумәрө» сұна пекех вәл тепөр сұр ёмөр тәкәнтәр». Мәшәра сөтел хушшинче ларнә чухне е уяв пүлөмне көнө вәхәтра сапмалла. Тепөр йәла – амәшне ылтән тутәр парнелени. Аңа малтан ылтән төслө җипрен җелөнө. Тутәра аслә ывәлөн е хөрөн амәшне җыхса ямалла: вәл пуҗа, хул пуҗҗине хуплатәр. Уяв вёҗленнө

хыҗҗән сұр ёмөр пёрле пурәннә упәшкипе арәмөн пуҗтарман, пушә сөтел хушшине лармалла, иккөшөн пөрер курка чөй ёҗмелле. Кун хыҗҗән җеҗ ачисен сөтеле тирпейлеме юрать. Ку йәла мәшәрән пөрлөхне кәтар-тәт: уяв иртет-и, хәнасем килсе каяҗҗө-и – кил-сұрт вёсем җинче сирөп тытәнса тәрәт. Ылтән туй валли җөнө җөрөсем туянмалла. Җак вәхәт төлне мәшәрән пүрни-сем улшәннә ёнтө, унчөнхи җөрөсем те кивелнө. Уява «хөр» чечек җыхи ывәтнине вёҗлеме пулать. Аңа хөр тытрө тәк – вәл кёҗех качча кайө. Җыхә мәшәр-ланнә хөрарам аллине лекрө пулсан вәл упәшкипе пёрле юбиярсем пекех нумай сұл телейлө пурәнө. Хәнасен уявра мәшәра ылтән эреш, сувенир... парнелемелле.

Мәшәр 55 сұл пёрле пурәнсан изумруд туя паллә тәвать. Изумруд – сайра хутра төл пулаккан хитре чул. Җак туй питө илемлө пулсан та аңа чылайашө паллә тәваймасть. 55 сұл пёрле пурән-ма җәмәл мар-җе-ха. Изумруд упәшкипе арәмөн пурнәҗне сұтә төс көртет, җирөплөхне төрөслет тейөн. Туй кунне халалланә уява ачисем ашшө-амәшө валли ирт-тереҗҗө. Вёсем мәшәршән хаклә тәван-пөлөшине пухаҗҗө. Уява аңлә паллә тума пулать. Чи җывәх җынсемпе җеҗ пухәнсан та темех мар. Анчах уява паллә тума хәтөрленнө чухне юбиярсен шу-хәш-кәмәлне шута илмелле. Җак ўсөмре вёсем шавлә уява килө-штерөҗ-и? Җавәнпа җывәх тәван-пөлөше җеҗ чөнсен лайәхрах. Җак уяв юбиярсемшөн көтмен парне пулсан тата аванрах.

Страницәна Ирина АЛЕКСЕЕВА хәтөрленө.

КУЛСА ВИАМЕЛЛЕ...

– Тусамшан, Эрне куншан, тунсэхлатап.

74.Требуется специалисты:
отделочники, сантехники, маляры,
плиточники, монолитчики, разно-
рабочие. Т. 89250022238.